

Т.Б.6
377

СЕЉАК МАЛИ КРАЉ

ИЗ ЖИВОТА СЕОСКОГ СИРОЧЕТА

НЕДЕЉКО ГИЗДАВИЋ,
проф.

БЕОГРАД
Штампарија „Б. ЈАКШИЋ“, Дворска 17, Тел. 97.
1926.

Т. б. б
377

19 = 31099143
УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр. 5385

НЕДЕЉКО ГИЗДАВИЋ,
проф.

*Својиме именом дова
рачуна и израчуна
лачу за уметности.
Мисама,
Видићковић,
Београд.*

СЕЉАК МАЛИ КРАЉ

ИЗ ЖИВОТА СЕОСКОГ СИРОЧЕТА

БЕОГРАД
Штампарија „Б. Јакшић“, Дворска 17., Тел. 97.
1926.

ПРЕДГОВОР

Живот је борба, а паметан рад победа. Драги сељаче и читаоче, у овом свету имају две силе, које истим руководе и које се узајамно помажу и одмажу, те према томе сазнати о њима значи подешавати своју срећу и несрећу, а те су силе: видљиви свет и разум. Под видљивим светом подразумева се: земља, сунце, месец, звезде и све што је телесно, а под разумом дух човечији.

Земља даје сва богатства човеку за живот потребна уз припомоћ сунца, које даје светлост и топлоту а разум нас уводи у видљиви свет и казује нам, како ћемо га боље и лакше искористити за наш живот.

Наш је разум одбљесак општег разума, који се може назвати Божанство. С тога смо дужни стално да га усавршавамо и да тежимо општем разуму — свезнању — Божанству, јер и само нам искуство показује, да онај, који више зна т.ј., који је разумнији, он више и вреди, лакше живи и лакше долази до богатства т.ј. онога, што му омогућава пријатан живот. Божанство све зна.

Ти си чуо за реч: *Наука* и кад би те човек запитао: шта је то наука? ти му неби

могао тачно одговорити, па чак и многи школовани људи давали би разне одговоре, тако, неки би рекли: наука је сазнање, неки: наука је море од знања, а неки: научити да о свему судиш и т. д.

Међутим наука није ништа друго него упознавање природних закона т.ј. закон видљивога света и употребљавање истих у корист своју. Ко познаје природне законе тај може лако од опасних да се чува и да их претвара у неопасне. Сетимо се само громобрана и грома, па електрицитета, који нам може да даје светлост, топлоту, телеграфију и телефонију, а може и да нас убије, па у пољопривреди, да под разним поднебљима и разним местима успевају равне биљке и животиње; н. пр. кад би одвели слона и посадили лимун у северном леденом појасу, оно би обоје угинули или кад би из северног појаса одвели белог медведа и смреку у жарки појас и они би тамо угинули или ако однесемо из жупе чокот и посадимо на голији, он неће доносити плода и угинуће, а ако са голије однесемо кромпир у жупу, па га посадимо, видићемо, да је много кржљавији и слабији и ако му је овамо поднебље блаже и пријатније,

Сељак сваки треба да зна те економске законе и да их искоришћава, како би добијао што више користи, са што мање уложеног труда. Што су год сељаци у којој држави разумнији, то су богатији и лакше и лепше живе, а и државне дажбине лакше носе.

Према разуму и знању, какво је код човека, а нарочито сељака, можете одмах закљу-

чити, како му је у кући и како живи. Узмимо примере баш из наше државе, тако ако узмемо једног из Македоније, једног из Шумадије и једног из Војводине, одмах се по њима и њиховом спољном изгледу и понашању може видети, да Македонац и бедно живи и бедно му је у кући, Шумадинац већ боље, а Војвођанин најбоље, јер је Војвођанин имао више времена и бољих прилика, да свој разум прошири, Шумадинац мање, а Македонац најмање.

Земља има неисцрпно и сваковрсно богатство, и оно стоји човеку на расположењу, јер земља не брани да узме ко шта хоће, али то треба знати и узети, јер дете у пољу ће узети змију, која ће га ујести и уморити, а разуман човек, не само да је неће узети, да га не пече, него ће је још и убити, да не пече другога. Дакле разум је идеја која покреће к богатству, а рад је извршилац исте. Да је пре неколико хиљада година код човека био разум оволико уздигнут као данас, неби он живео по пећинама и рупама под земљом, са дивљим и питомим животињама, него би живео по палатама као и данас што се живи по културном свету.

Разуман рад ствара срећу и богатство човеку, као што ће се видети из овог дела: Селјак мали Краљ. С тога просвећуј разум, буди вредан и поштеи, па ти ничија помоћ неће требати, него ћеш бити и велики и мали Краљ

Писац.

СЕЉАК МАЛИ КРАЉ

Неки сеоски биров имао је синчића Ми-лорада, кога је дао у основну школу, али се је мало бринуо о њему. И ако је имао прилично имање слабо се је користио њиме, јер имање, нарочито у селу, хоће да се обрађује, па да доноси приход. Но биров, као сваки биров, не воли много да ради, него да оде до општине, да види шта се тамо ради, и да чује сваку новост, да му ко да цигару дувана, чашицу ракије, а ако има какав пазарлук или гозба, да се и он ту нађе и штогод окламиш. Разуме се да се ту воде и разни разговори међу сељацима и општинским часницима, па ту ти је по неки пут г. попа, г. учитељ, а Бога ми, по неки пут и капетан или писар срески, те се код општине разговара: о сељацима, лоповима, људима, женама, години, а нарочито о политици.

Све то биров слуша и добро памти, па где му шта затреба он то и прича по селу и разуме се свуда добије по нешто за те вести и тако њему пролазе дани, а да се он сети за рад и кућу, имање и децу, е он за то нема времена. Важнија су њему: сеоска, општинска, па па чак неки пут, каже, и државна посла, него ли рад код куће и његова деца.

Милорад је био добро дете и док му је мајка била жива није осећао велике текобе, али кад му мајка умре, тек онда виђе шта је изгубио, јер је она била од особитих жена: вредна, добра и поштена, па би своме Милораду, своме јединцу, својој нади, увек говорила: „Рано моја, буди вредан, добар и послушан, па ће те Бог чувати, а људи волети; немој да се угледаш на оца, јер он, видиш и сам, неће ништа да ради, а оно што ми зарадимо и скунаторимо узме па попије“. Отац и после смрти своје жене мало се о Милораду бринуо, него је лињао по селу, носио аброве, обилазио казанице, славе, свадбе, даће и све друго, где се је могло чути, појести и попити, а Милорад је више пута и гладовао и ишао го и бос, а много пута добијао је и батине, кад би му пијан отац долазио кући.

Тежак живот и глад натераше Милорада, да и он почне скитати по селу, али му то не беше ни најмање пријатно, а нарочито, кад га другови почеше називати скитницом, њему се смрче пред очима и даље немогаше то издржати, него поче размишљати: шта да ради? и једног дана размишљајући о томе, дође на мисао, да себи одузме живот, али како? где и на који начин?

Истина учитељ је приметно: да је Милорад ослабио, постао неопран и ритав, после смрти мајке му, те је почео на њега више да обраћа пажњу, јер га је много волео, пошто је Милорад био врло добар ђак и послушно дете, па је и ђацима говорио, да га пазе и да га не дирају, ко може и да га помогне.

Много пута учитељ би му дао ручак или доручак и са сажалењем би га гледао како пожудно једе и како му из очију захвалност сија.

Један Милорадов друг, који је имао добро срце и њежну душу, видећи Милорада, тако бедног сажалио се на њега и исприча својој нани, како има једног сиротог друга, коме је нана умрла, а отац му је сеоски пандур, који мало води рачуна о њему, те он иде го и бос, па и гладан, а ми имамо, хвала Богу, доста свачега па би он могао да носи увек за ручак мало више јела, те би могао и Милорад са њиме јести.

Његова мати кад ово чу и разуме, најпре се зачуди овој болећивости свога синчића, а кад се прибра, она загрли своје дете, притисне га на материнске груди, пољуби, па радосно узвикну: „Ако, рано моја; сиромаха помоћи никад није рђаво“.

Од тог времена увек је нана своме синчићу — Мирку спремала повише хлеба и осталог јела и он је то делио са Милорадом. Милорад се најпре опирао да узима храну од Мирка, али му је Мирко рекао, да то спрема његова нана за Милорада и он може да му да, те Милорад пристане и од тада је ишао све са Мирком и много га је волео, па су заједно и учили, а по неки пут су ишли заједно и ка Мирковој кући, где би Миркова нана обојицу дочекала и много пута Милораду давала Миркове старије кошуље и гаће, па по неки пут и друге хаљинке. Но ова Милорадова заштита не би дугог века, јер Мирка исписаше из школе и на тај начин Милорад

се лиши своје помоћи и заштите, те опет дође невоља и старо размишљање о томе, како себи да дође главе.

Једног вечера у том размишљању и страху, од умора и душевног бола исцрпљен, заспа и у сну појави му се мајка, која му приђе, помилова га и благо му рече: „Немој радити, што си наумио, него иди у свет. Бог је на небу, и Он ће те гледати има и добријих људи, који ће те прихватити.“

Кад се је ујутру Милорад пробудио сунце бејаше изгрејало, тако сјајно чисто и лепо расуло своје златне, топле пролетње зраке, који природу маме, а душу човечију крепе. Росне бисерне капљице расуле се по пољу и трави, преламају златне сунчане зраке, те изгледа куд се год окренеш, да има милионима разнобојних дуга. Цвеће по дрвећу убеарало на све стране и јасно њене боје преливају се из: белила у црвенило, плавило, зеленило виолет и т. д. и т. д.

Тице по цбуњу певају својим умилним гласом, дигла се врева од њих, да човеку изгледа, да се је цела природа пробудила. Нарочито славуј извија своју дивну мелодију: цију, цију, ци, ци, ци, ћок, ћок, ћок!

Није ни шала: буди се природа у којој је Божанство.

Милорад видећи све ово и сам се расположи, а сећајући се у сну материних речи прекрсти се и одмах пође и оде на материн гроб, пољуби крстачу, рекавши: „Нано следујем твоме савету“!

На први поток на који је наишао застаде, уми се и опет се прекрсти, па продужи даље и тако је ишао све до подне, утонуо у мислима, које су му биле свест обузеле; куд ће и шта ће да ради? После подне поче глад ужасно да га мучи, али он не знађаше како и на који начин, да се помогне, него стеже срце и само иђаше даље, док пред вече не дође близу неке вароши, где у једној њиви поред пута ораше један човек.

Кад Милорад наиђе ту поред човека, он скиде капу и назва Бога. Човек се окрене, заустави волове и одговори Милораду на поздрав, па га запита: „А куда идеш дечко и одакле си“?

Дечко застаде, скоро изненађен овим питањем, за тим скрену с пута и понизно приђе орачу, скиде капу и приђе му руци. Орач изненађен овом учтивошћу, поста још радозналији и поче дечка испитивати, а овај му исприча све искрено у чему је ствар. Човек саслушавши сажали се на дете, па га запита: „А да ниси гладан“? Нашта му Милорад стидљиво признаде да јесте. Тада ратар остави плуг, оде у крај њиве, узе торбу и из ње извади комад проје и сира, пружи их Милораду, па рече: „Узми синко и једи.“

Дечко узе сира и проје и са највећом пожудом поједе; захвали се орачу, који му пожели срећан пут и продужи за варош, али у души му се ковитлаху мисли са стрепњом и чудом, шта ће бити са њим, само му по неки пут сине у главу мајчин савет: „Не бој се сине“! и он га куражаше.

С' тим мислима дође, већ у мрак у саму варош и на крају вароши виђе једну кафану, где имаше људи и дечака, који, неки сеђаху око столова, а неки стајаху. Милорад уђе снисходљиво у кафану, скиде капу и назва Бога. Људи га неки погледаше, а неки и не обратише пажњу ма њега, али дечаци почеше да се смеју и да му добацују: „Ала је ово неки фини дечко, види ти, молим те, како он уме лепо да скине капу, па још и да назове Бога; мора да је из неке отмене породице“! А други добацише: „Јест види му се по оделу и обући“, па трећи додадоше: „Мора да се је васпитао у Караматином Обору“ и т. д.

Милорад их само унезверено гледаше, не умејући и не смејући ништа да им одговара, него се приби у једно ћоше и само посматраше, шта се ради. По неки пут помишљаше да бега одавде, али не знађаше куда ће?

После овог задиркивања и исмејавања наста једно мало затишје и почеше озбиљна питања; одакле је? чи је? и кога има? Милорад им исприча све шта је и како је, а они ударише опет у смех и почеше да му добацују: „А врло добро, сад смо добили још једног друга, научићемо ми тебе лепим стварима, па да видиш како се овде лепо живи и свачега има, само да будеш вешт и брз и да се добро чуваш жандарма, јер они нас конабе као лисица пилиће“. Милорад не разумејући, шта му ови говоре, поче и сам да их запиткује: па шта то има да се ради и што да се плашимо жандара?

Дечаци му одговорише, да они хоће, да лепо живе, а мало да раде, а то може да буде

само ако се придиже туђе и то, онде паре, онде ствари, онде ствари за јело и т. д., али увек треба да се особито чува од жандарма, јер они хватају такве дечаке и људе и апсе, па Бога ми по неки пут и жилом стражњицу извезу.

Милорад кад разуме, шта раде ови дечаки, тек онда му сину пред очима, шта су му пре говорили и смејали се. И онда тек доби страх од њих и поче да их мрзи и да их се гади; али не смејући ништа и незнајући. куда ће? јер беше већ и ноћ ухватила, он се још више прибије у онај ћошак у ком је и био и одатле само посматраше, шта се ради? мислећи како ће дочекати сутрашњи дан и побећи одавде.

У овој крајњој кафаници био је скуп свих лопова и лоповчића, коцкара и коцкарчића и у опште покварених људи и женских, с тога је целе ноћи ражњало по кафани и звано и незванно: пило, свађало се, нешто делило, отимало и шта ти ја знам. Кад би долазило у свађи, оно што кажу, до густога, онда би се обично показивао кафеџија као судија и умиривао их. Изгледа да им је кафеџија био арамбаша или управљач тим гадним друштвом.

Интересантно је било око три сата по поноћи, пошто су се многи вратили са свога „часног посла“, јер у то време неко је узвикнуо; „патрола“ и за трен ока неста целе оне булументе, која је била у кафани само оста кафеџија и Милорад. Не потраја неколико секунда после тог догађаја и заиста у кафану уђоше два жандарма и један полициски писар и одмах упиташе газду: „Има ли какво сумњиво лице у

кафани, нашта кафеџија најљубазније одговори: „Ах Боже мој, зар ви код мене тражите сумњива лица, на знате да сам ја члан партиског одбора у овој вароши, па ваљда ја нећу имати посла са сумњивим лицима“. Писар и жандарми готово да се извине поштеном кафеџији, „Море ви сте уморни, тумарајући кроз варош и чувајући безбедност, него шта ћете да попијете“?

Они повикаше: кафу. У том часу писар угледа Милорада у ћошку и запита кафеџију: ко ти је онај дечко у ћошку?

Кафеџија, и не знајући за Милорада, сав се збуну, јер помисли да није остао у кафани неки мали лоповчић или коцкарчић, па ће бити ухваћен и издаће друштво, те се узмува и приђе Милораду, па му рече брзо и тихо: „оди овамо али пази, шта ћеш говорити, ако мислиш остати жив“,

Милорад приђе ка писару и жандармима, скиде капу и стаде мирно. Писар га запита: које и одакле је?, нашта му Милорад све исприча и рече, да је дошао да тражи службу, нашта ће кафеџија прихватити са речима: „А, врло добро, па ја баш потребујем једног таквог доброг и вредног дечка“.

На ову му примедбу Милорад ништа не одговори, али у себи помисли: Далеко ти лепа кућа од мене!

Писар отпусти дечка са речима: „Добро мали добро“ и Милорад оде на своје старо место у ћоше, а они осташе да пију кафу — и тако се заврши тај разговор и посета. Они попише кафу и одоше, а кафеџија „као поштен

човек“ причека неколико минута по одласку патроле, па онда отвори задња врата од кафане и викну: „Слободно“. На овај узвик дојурише из авлије и соба сви они који су пређе били, и сад настане права тарапана од: пића, коцке, свађе, деобе и шта ти ја знам и ово је трајало све до зоре.

Милорад готово целе ноћи није склопио ока, него је посматрао шта се догађа и у страху мислио, шта ће бити са њиме? те је зору дочекао, као озебао сунце, и ако на њега у оном ћошку нико није ни обраћао пажњу. Чим се зора указа он се извуче полако из ћошка и уграби прилику, кад беху отворена врата од кафане, и шмугну кроз иста, захваљујући Богу, што се спасо чуда!

Пошто изађе на улицу, он се окрете два три пута тамо и амо, гледајући на коју ће страну, јер по улици мало кога беше, пошто беше још рано. Оценивши, одакле је дошао, он се упути дугачком улицом право у варош, али га она мало интесероваше, јер он на друго мишљаше. Тако идући и мислећи дође у средину вароши на један велики калдрмисани простор, око кога беху поређане куће и дућани. Одавде није знао куда ће даље и почео је да разгледа овај простор и зграде око њега, па му паде у очи и једна мала зграда, готово на средини простора, око које почеше да се купе неки људи, па доцније дођоше и неки сељаци и дечаци, што Милорада готово обрадова, а нарочито кад виде да има и сељака, те се упути тамо к'њима. Дошавши до те кућице и људи, скиде капу, назва: добро јутро и умеша се међу њих,

па ће упитати једног сељака, који држаше мотику на рамену, шта чека овде?, а ће му сељак рећи: „Па дошао сам да тражим рада, јер сам сиромах, па надничарим, а овде у вароши има газда, који траже раднике и плаћају им за рад“. На ове речи Милораду се озари душа, а очи му засијаше од радости и брзо запита оног сељака: „А би ли могао и ја овде наћи рада?“ нашта му сељак одговори: „А зашто не? само ако си вредан и поштен“?

Мало после овог разговора дође ту један постарији човек обучен пола у сељачко пола у варошко одело и запита: „Ко хоће од вас да ради у башти“ Сви почеше да питају: шта има да се ради и колико плаћа надницу? само Милорад истрча пред њега и рече: „Ја ћу да радим“, не питајући, колико плаћа и шта има да се ради. Овоме се човеку то допадне и поче Милорада да мери очима са свију страна, па га запита: одакле је и кога има, нашта му Милорад све исприча, а по тиме му човек рече: „Добро дете, ја ћу те узети и ако будеш вредан и поштен можеш бити срећан код мене“ На ове речи Милорада обузе таква радост, да и несвесно поче скакутати око оног човека и сам за себе говорити: „Хвала Богу! рекла је моја сиротна нана, да има добрих људи у свету и да ће ме Бог чувати.“

Човек, који је тражио надничаре, кад чу ове речи он се још више заинтересова за овог дечка и упита га: „Па добро, ти рече мало пре да немаш мајку, а сада говориш о њој“. На ово питање Милорад се трже и збуни, па поче да плаче, ну човек се сад и сам зачуди овом

случају и поче благо да испитује дечка, а он му исприча, како му је мајка умрла, како је била добра, како је он хтео да се убије и како му је на сну мајка казала, да то не чини, него да иде у свет, јер је Бог добар, који је на небу и да ће га он гледати. Човеку, који све ово саслуша, би жао, те и сам умало што не заплака, али се прибра и рече Милораду: „Не бој се, ти ћеш бити моје дете“.

Пошто је овај добри човек узео још неколико радника, пође кући са радницима и Милорадом и кад су дошли кући он распореди раднике на рад, а Милораду нареди да се да доручак, па и њега запосли.

Дан по дан пролазаше, Милорад рађаше све што му се заповеди без протеста и са таквом вољом и љубављу, да га газда необично заволе, а тако исто и сви остали његови и почеше да га сматрају за члана породице.

Пошто Милорадов газда бејаше баштован, то је и Милорад већином радио у баштовани са осталим радницима, али више пута газда га је остављао самог са радницима да ради и ништа се није бринуо за рад, кад му је Милорад био туна, а често пута га је слао и на пијацу да продаје зелен и остало поврће и увек је био задовољнији са Милорадовим радом него ли и са својим личним.

Милорад је био вредан и поштен, а при томе и врло паметан, па је све пазио и памтио: кад се шта сеје, како се сеје, како се обрађује, кад бере, продаје и оставља, и за неколико година док је био код свога газда — башчова-

на, он изучи тако вртарски посао, да му је ретко који вртар био раван.

Ну Милорад није био задовољан са својим знањем, јер је видео, да у вароши у којој је живео, има и ратарска школа и да се тамо уче пољопривредне, сточарске и воћарске ствари, па је једнако желео, да и тамо пригвири и да чује и види, шта се тамо ради?

После извесног времена пође Милораду и то за руком, јер га газда пошаље у школу за нека семена и ту га срећа послужи те се упозна са управником школе, коме саопшти своју давну жељу, нашта му управник рече: „Па добро; мени треба вредан и добар момак за школу, па ако хоћеш, ти дођи, ја ћу те примити у службу и одатле можеш да видиш све шта се у школи учи и ради, а нарочито у практичним радовима“.

Милорад кад чу управникове речи скоро дође ван себе од радости и пошто се мало прибра, запита га; „А молим вас, господине, кад бих могао ступити у службу код вас“? Нашта му управник рече: „Ако хоћеш, можеш и данас, а најдаље за 5—6 дана, јер мени момак треба“.

После овог разговора Милорад счепа семење, које су му дали, поздрави управника и здими као на крилима ка газдиној кући и однесе исто. Али кад дође ка газди, онда се тек сети, како да каже газди, да ће од њега да изађе, и ова му се мисао учини тако страшна, да сав малакса и једва газди предаде семење, муцајући нешто неразумљиво, јер се сећао, да

му је газда велика добра чинио и да су га сви у кући много волели, па сад да их изненада остави, није право.

Газда примети Милорадову збуњеност, па ће га запитати: „Бога ти Милораде, шта си се ушепртљио, до сад то код тебе није било“. Милорад се трже и рече: „Ништа газда, одоцнио сам на посао, и журно оде у башту.

Газда га хтеде зауставити, али се предомисли и остави га да иде на посао, велећи, довече ћу га питити.

Милорад дође у башту и поче рад, али му ништа не иђаше од руке, јер не мишљаше на оно што ради, као до сада што је мислио, него једнако мишљаше, како ће газди да саопшти, да ће да иде од њега и да ступи у службу у ратарској школи? И ако је цео та дан мислио, није могао ништа ново да измисли, а да нешто слаже у опште није хтео, те тако прође цео дан и дође вече. Увече се скупише сви радници и даде им се вечера, ту је био и Милорад, али се одмах приметило да код њега нема оне уобичајене веселости, истина он није са радницима вечеравао, него са укућанима, али је увек био око радника, нудио их, и шаљио се с њима, што овог вечера није било, те чак и радници приметеше и почеше да га дирају. Тако један ће му рећи: „Море Милораде, што си се умудрио, као да хоћеш да се жениш“, а други ће додати: „Није море, него био у Италији, па купио пуну лађу мајмуна и уз пут му се лађа потопи, па сад жали мајмуне“, а трећи ће наставити: „Море ћутите њему је криво, што ухвати данас у башти

оног великог зеца па га испусти, те ће неко други да га ухвати и слади“ и т. д. Милорад је све слушао, али није одговарао и тако се вечера сврши и радници одоше.

Настаје критичан час за Милорада, јер је видео, да су и радници приметили његову забринутост и дирали га пред газдом, а газда га је још јутрос питао, што је збуњен?, те сад о вечери мора и о томе бити говора и он мора признати у чему је ствар. Поседаше сва чељад за софру, седе и газда, али Милорад све се нешто налази у послу и никако не седа, док му газда не рече: „Море Милираде, што не седаш, ваљда нас нећеш ти дворити као старовлашка млада“. Милорад немаде куд, него седе и вечера отпоче, После вечере стаде газда да пита Милорада, шта се је данас радило у башти,? Колико је урађено? Како је посијао семе, донето из ратарске школе и т. д. и т. д. Милорад све леио одговараше, али кад се помену ратарска школа, њему нешто стаде у грлу као кнедла и поче да гута пљувачку, као да се задави. Газда му то примети, па случајно и сам рече: „Море Милораде тебе као ова ратарска школа да заста у грлу“. Милорад се још више збуни, па мислећи, да му газда већ зна намеру, рече: „Па јесте“. Газда прићута за момеменат и у том ћутању дође на мисао, да између школе и Милорада има нешто, што он незна; те поче, да испитује Милорада.

Милорад видећи да више нема куд, призна газди све шта је наумио и шта је с управником ратарске школе говорио. Газда га лепо саслуша,

па му рече: „Ама добро, али шта фали тебе код мене? Милорад сав поцрвени и газди рече: „Боже сачувај, мени код вас не фали ништа. Ја вама и вашој кући не могу се никад одужити, јер сте ви од једног сељачког сиротог детета, које је хтело да пропадне, начинили човеком, који сад зна доста и може сам да живи, дакле ваша ми је кућа права родитдљска кућа, али бих ја ишао у школу да служим, јер тамо се учи: земљорадња, сточарство и воћарство, па бих волео да будем тамо и да пазим шта и како учи, те што више да знам, иначе ништа друго“. Кад газда ово саслуша он рече Милораду: „Много ми је жао што идеш, али кад је тако, нећу ти бранити, него нека ти буде срећан пут и нека ти пође све за руком, као што је и код мене ишло“. Милорад кад чу ово, свали му се силан терет са душе и шчепа газдину руку, те је два пута пољуби. Укућани кад чуше и разумеше. да ће Милорад да иде сви ударише у плач, а Милорад се не могну и сам даље уздржати, него удари и он у плач и тако се сити исплакаше, а газда само гледаше и ћуташе и ако и њему беху пупе очи суза.

На послетку рече газда: „Милораде, ти си ме за ових шест година, од кад си код мене послужио боље него и најбољи син, те је право и да те наградим. Истина ти ме никад ниси питао за плату, само што сам ти куповао одело, али си ти заслужио и ја ти се морам одужити“.

„Јели ти доста 200 дуката?. Милорад сав збуњен: „Ах, то је много“, али газда на-

стави са речима: „За твој труд и поштење није много“. Онда Милорад замоли свога газду, да новац задржи код себе, а кад му затреба, он ће доћи и новац узети, што му газда и одобри.

Сутра дан поранио Милорад ведар и весео, посвршавао обичне послове и чека, да му устану: газда, газдарица и деца, те да се поздрави са њима, па да иде, и кад сви устану, он хтеде одмах ићи, али му газда недаде док не доручкују сви заједно, па онда нека иде. Тако и учине. ♣

Пошто доручковаше, Милорад устане, захвали се газди и газдарици, пољуби их у руку, а са децом се изљуби. Док ће мала Зора рећи: „А где ће бата“? нашта јој рекоше, да ће да иде од њих. Кад она то чу врисну и поче да плаче и дречи те је једва умирише, а и Милорад јој обећа да ће сваког дана долазити, да је обиђе, па ће јој из школе доносити лепог цвећа и она се одобровољи и ућута.

Милорад још један пут рече: „Збогом“ и приђе руци газди и газдарици, а децу изљуби и оде.

Кад Милорад дође у школу и нађе управника, он га лепо поздрави и рече: „Дошао сам г. Управниче“. На шта му управник одговори: „Добро Милораде, иди у канцеларију, нека те упишу и нека ти даду посао.“ Милорад отиде и сврши и то, а они му саопштише, да ће бити момак III-ћег разреда, т. ј. код ђака треће год. ратарске школе и да треба њину учионицу и собе да држи чисто и са њима на рад да иде, што Мило-

раду би као наручено, јер је он баш и желео, да чује и види шта уче и раде велики ђаци.

Као и код газде тако је и у школи Милорад био необично вредан и поштен, те га је и управник ратар. школе необично заволео, а тако исто и сви наставници, па и ђаци, те је Милораду било дозвољено да свуда завири и све види али њему је најмилије било, да слуша кад који наставник предаје и шта он говори ђацима, а та му се жеља често испуњавала, јер је било пролеће и лето, па су се више пута предавања држала на имању у некој ладовини, и кад би то било, Милорад би се привукао близу и све гутао, шта наставник говори, тако је једном слушао како наставник говори о коњарству, па каже; да коња има од много раса, али све расе нису добре, него су најбоље: арапска, код које су коњи правилни и лепе фигуре, главе имају мале, а очи и ноздрве велике, величине средње; у опште су издржљиви и паметни, у ходу су брзи, јер су им ноге танке и копите склешите. Њина је постојбина Арабија у Малој Азији.

Енглеска, код које су коњи крупнији, него ли код арапске расе и нису толико лепо као арапи, али су ванредно добри за јахање и за презање, нарочито у лака кола, јер су врло брзи. Они су постали укрштањем разних раса и много особина имају арапске расе.

Мекленбуршка, код које су коњи много крупни и здепасти. Низ леђа имају једну дугачку пругу, нешто друкчије од одостале длаке и леђа су им тако широка, да би могао човек на њима лежати, а ноге дебеле са великим

копитама и дугачким кичицама. Они су нарочито подесни за вучење тешких терета и за орање.

Руска — орлови, за коју би се могло речи, да је средина између енглеза и мекленбурговаца, јер имају спољних особина и једних и других и т. д.

Укрштањем и неговањем тих раса могу се развити нарочите врсте, као касачи, тркачи и т. д.

Коњи тркачи и касачи, који су још од неке добре и чисте расе имају огромну вредност, јер могу на светским тркама да добију баснословне суме новаца, за то се они продају по милион, два па и три милиона динара. Они се нарочито чувају за трке, и оплођавање кобила. Енглеска је нарочито чувена са својих коњских трка, а тако и Француска, па и Америка. И код нас се приређују трке, а нарочито у Београду.

Другим приликама држато је предавање о говедарству, где расе опет искочише на површину и ту господин наставник поче, како говеди има много раса, па још додаде, да их има и дивљих, као у Сибирији бизона, а у Африци дивљих бикова, који су по неки пут опасни и за човека, али су најбоље расе говеди: швајцарска и холандска, јер те две државе највише се баве сточарством и имају подесне пашњаке, па су ту врсту стоке много развиле и усавршиле, нарочито краве, које дају необично много млека дневно, тако је при крају деветнаестог века била једна изложба крава млекара у Хамбургу, где је доведена једна крава Холандске расе, која је дала за дан 44.

литара млека. Истина такве краве не могу се отерати у трње или бујад, да пасу, него морају се држати у шталама, и то не као у нашим кровињарама, где је блато око њих, па и у самим њима, да неможе ни да се уђе а камо ли да говече легне.

Модерне су штале озидане лепо као и куће, и имају лепе и високе прозоре, како би у штали било довољно светлости, јер као год што биљка и човек траже светлост, исто тако и животиње. Штала треба да је калдрмисана или бетонирана и то тако, да су у њој по дужини обе стране патоса накренуте ка средини, тако да би мокраћа од стоке сливала се у средину, а не остајала под стоком, то удубљење на средини опет треба да буде мало нагнуто на једну страну штале, где треба да има на штали један прорез, кроз који ће она мокраћа да излази из штале напоље, где треба да буде ископана једна велика рупа (најбоља је бетонирана) у коју ће мокраћа да се слива и ђубре баца, које се ту згори са мокраћом, а не исуши се, те је за гнојење њива и башта од огромне вредности. Има штала тако удешених, да је пред сваким марвинчетом, па било то коњ или говече, направљено округло коританце, или од камена или од бетона, а цевима вода проведена кроз шталу са славином за свако коританце и кад хоће стока да се поји, онда се одврне само славина пред њим и сипа му се у коританце одакле оно пије. Полагање хране не доноси се пред њега, него се полаже с тавана; т. ј. на тавану има једна велика каца, у коју се намеће исецкане хране,

која се налије по мало сланом водом и ту остави да се храна натопи и омекша, па се са тавана меће у један сулундар, који је од дасака у четврт направљен, пред свако марвинче и он је одозго све ужи, а код марвенчета је оздо остављен кос отвор, таман толики како може марвинче да завуче њушку и да једе метуту храну, а што оно одоздо поједе хране одозго низ сулундар силази друга и тако се ништа не расипа, а ако баш који трун падне, он падне у коританце и ту га опет живинче поједе.

Као год што човек не може, да живи и напредује само на лебу или другој једноставној храни, исто тако и стока не може напредовати само са једном храном, него јој храну треба мењати, а не као код нас што раде сељаци, па, рецимо, зими окупе давати крупној стоци сламу или суву шашу, па још оставе стоку да ноћи, а и преко дан стоји на отвореном пољу или око стаје и куће испод стреје, па хоће да им буде добра стока и краве да им даду доста млека. Е то не може. Место да направе лепе штале, јер бар код нас има камена, па и дрвета, и да удесе, исецкају и измешају храну, па је, бар, покропе, да је колико толико мекша и онда полажу, они не, него баце у снег или у блато цео сноп шаше пред живинче онако сув и оно му не може ништа, само обрсти оно мало лишћа и мекших делова, а онај цео сноп згази у блато или снег; па где ће да му напредује марвинче при таквим околностима, ма био то коњ, во,

крава или кобила. Тако се исто ради и са сламом и сеном.

Милорад све слуша и изгледа да не дише, нити трепће капцима од очију, јер се, ваљда, боји да му која реч не измакне. да је он не чује, па можда и не види. И код нас има једна чисто наша раса говеди, која је прилично добра, али иза Швајцарске и Холандске расе говеди много изостаје, а то је наша т. з. Колубарска раса говеди.

Она се одликује својом стаситошћу и лепим изгледом, нарочито су код колубарске расе говеди леповиласти рогови и стока је прилично крупна, али тежину Швајцарске и Холандске никад не може да достигне.

Наставник и даље наставља о свињама, па каже: да има и свиња разних раса и нарочито хвали енглеску расу: Јоркшир и њено укрштање, а тако и шумадиску расу и т. д., за тим каже, да се према приликама и расе подешавају, тако има их, које дају добро и много мяса, а има које дају мало мяса, а више масти. Поред велики вароши, где се многе троше млади прасићи, треба имати Тирингшке крмаче, које имају ресе под гушом, као козе, јер оне прасе од 15—18 прасића и чим прасићи одвркну, они се носе у варош и продају, а крмаче остављају за друга праћења.

Наши сељаци грдно греше, што сеју мало кромпира, нарочито у брдским крајевима, јер кромпир може да служи људима као и лебна храна, а нарочито помешан са брашном и тако умешен хлеб, мекши је и слађи; но највећа им

је погрешка, што не ране свиње кромпиром, јер се свиње могу угојити од кромпира, као и од жита, То нам доказују: Немачка, Чешка, Пољска и Русија где кукуруз и не рађа, него се свиње гоје обично кромпиром.

Кад наставник заврши свој говор, онда мало застаде. Очигледно бејаше се заморио, те и ђаци почеше да се комешају, јер и они жељаху, да се ослободе затегнуте пажње, само Милорад утетребио, па се не миче.

У том моменту догоди се једно изненађење, које најпре све узбуни, а Милорада трже из мисли, а после се све претвара у велику радост.

Од некуд долети врло леп фазан, који их најпре збуни, али кад се прибрасе, сви скочише да га ухвате, Милорад најпре гледаше шта се ради, док му господин наставник не рече: „Милораде, шта чекаш“? Кад Милорад то чу, скочи као опарен и појури за фазаном са осталим ђацима, али фазан брз, па онде, полети, онде побегне, онде се сакри у цбуње и у мало што им не побеже, али се Милорад дао за њии и никако га из ока не пушта, ма да скоро сви ђаци напустише даље јурење, Напослетку и сама животиња, нешто од страха, нешто од умора, немогаше више да бежи, него застакиваше, зинула и само бректаше, те је Милорад ухвати и донесе наставнику, Ђаци се скупише око наставника и Милорада, и сви хваљаху Милорада, а наставник ће рећи: „Еј бре, код толики срндаћа, да не би Милорада фазан побеже“. Нашта се осу један општи смех.

Пошто су се сви исмејали и одморили, наставник узне фазана, подиже га у вис и рече: „Мислио сам више да не говорим, јер смо доста данас говорили, али пошто нам је фазан сам долетео и пошто је Милорад био бржи од њега, те га је ухватио, право је, да коју рекиемо и о фазановом роду — кокама“.

Дакле фазан спада у ред кока и то дивљих, којих има још, као: тетреб, дивље кокошке, јаребице, од којих је врло лепа камењарка и т. д. Али ми имамо кока и питомих, Од њих су неке добре због тога, што снесу много јаја преко године, као на пр: талијанке или што су крупне и имају добро месо, као и крупна јаја, а то су: примесрок и орпангтонке, те и њих кад држи човек, треба да гледа, која му раса даје највеће користи, Овде ћу још напоменути, да је за кокошке најбоља храна истуцане или самлевене кости, јер се од њих кокошке добро гоје и носе масна јаја, с тога коске не треба бацати на ђубриште, него тучати или млети, па њима хранити кокошке.

Морамо нешто рећи и о овцама и козама, које спадају у нашу корисну домаћу стоку.

Оваца има такође неколико врста, али су најбоље тако зване Мерино или свилоруне овце, којима је порекло у Шпанији, а које имају ту особину, да се добро гоје и да имају кратку, меку вуну, као свилу, те се од исте праве најфинији штофови за одела, који се добро плаћају.

Интересантне су овце, које се негују по топлијим крајевима, нарочито по северној Африци и у Азији, где живи муслимански елеменат.

Оне су нека средина између наших до мањих оваца и оваца Мериана, али имају у репу неке жлезде, које луче маст т.ј. лој и кад се овца или ован добро угоје, може реп да им тежи до 18 килограма, те од те тежине не могу да иду на задњим ногама, него се вуку или им људи направе два точкића испод репа и тако им подметну, да тежина репа буде на осовини точкића, како би се лакше кретале.

Код нас је познато, да муслимани не једу маст, али једу лој, због тога су ове овце врло подесне за њих и они их много гаје и воле.

Ову је особину дала овим овцама сама природа, јер у овим крајевима лети не пада киша по 4, 5 па неки пут и 6 месеци, те је за то време врло слаба паша, јер сва трава изгори и онда она маст у репу служи овцама, као резервна храна.

Козе су најбоље оне, које су шуте и које мало брсте, него више пасу, као и овце, а вима су им велика, те дају доста млека.

Чувене су ангорске козе из Мале Азије, а код нас из околине Зајечара.

Ова раса коза, кад се добро негује, може да да једна по 5 литара млека на дан.

Пошто смо говорили о: кравама, овцама и козама и о њиховој доброј страни, што дају добро и укусно млеко с ксјим се хране људи, а нарочито деца, то нам је дужност да коју рек немо и о производима самога млека тако: млеко и ако се највећи његов део троши за јело као млеко, али се остало употребљава на прављење бутера — масла и сира.

Има много места, која су или удаљена или неподесна за неговање животиња, које нам дају млека, те га у тим местима од истих не можемо ни добити, с тога су људи пронашли, да млеко могу носити на сва та места, а исто да се не поквари, па ма и по неколико година га држали, а то је тако-звана киндензација, згушњавање млека т.ј. млеко се толико кува на ватри, док се потпуно не згусне, па се иде чак толико далеко да се и то згуснуто млеко исуши и прави млечни прашак.

Ово киндезовано згуснуто млеко разлије се у плехане кутије и кутице, па се исте тако залеме, да спољни ваздух у њих апсолутно не може да уђе и тако млеко у таким кутицама може да се носи куд човек хоће и да се сачува од квара за врло дуго време, а кад се хоће да једе или у опште уготреби, онда се кутија отвори-одлеми и то згуснуто млеко сипа се у млаку воду, те се раствори и на тај начин додајемо му ону испарену воду, те добијамо опет природно млеко.

Згуснуто-кондезовано млеко нарочито се троши по великим варошима, где нема довољно млечне стоке, да би дала колико треба млека, по болницама, а нарочито на морским лађама, које више пута путују месецима по морској пучини, не додирујући копно, и у рату, где се свежег млека ретко кад може добити, него се мора јести кондезовано.

Млеко се много боље искористи, ако се од њега прави или се, боље рећи, из њега извади масло-бутер, а остатак млека, који је са мало хранљивих састојака, употреби за пиће

или храну свиња, јер је масло на великој цени и може се шиљати и преносити много лакше на све стране без бојазна да се уквари. Наш простији свет прави место масла-бутера кајмак, који је за јело заиста укусан и пријатан, али у цени се много разликују масло и кајмак, јер је масло два па и три пута скупље од кајмака, те се на тај начин прост сеоски свет много штети, једино из незнања. Исто тако млеко се употребљава за прављење сира. Сирева има разних врста, од најпростијег до најфинијег и он се цени по његовој финоћи. Од страних сирева најчувенији су: швајцарски и холандски сиреви. Код нас има по негде где се праве сиреви на форму, швајцарских и холандских сирева, али ретко, но се обично праве прости и то пошто се скине кајмак са млека, те су такви сиреви обично тврди и посни и садрже врло мало хранљивих делова у себи, али у последње време почели су и сељаци правити сир од млека, са кога није скидан кајмак, те може да буде особито леп и масан, а нарочито од чистог овчег млека, и овакав сир има врло добру цену.

Од наших сирева чувени су са своје доброте сјенички, од вароши Сјенице, и нарочито липски из смедеревског округа.

Сутра дан изађоше ђаци са другим наставником на једну велику њиву. Разуме се да Милорад пође са њима. Кад су дошли на њиву наставник поче говорити о орању и доказивати, да што се дубље земља оре, све је боље за усеве, јер кроз преорану и прекопану земљу, при паду снега или кише, вода зађе

дубље, па и лети кад настану топли и сушни дани, ако је земља плитко орана, онда она влага лако испари, те усеви остану без влаге и пропадну, а ако је дубље орано, влага се задржава и одржава биљку. То можемо очигледно да видимо, код риљевина за винограде, јер кад у њих посадимо купус, посејемо кукуруз, пасуљ или ма какво поврће, чудићемо се у јесен напретку тога поврћа или усева.

Добра је особина дубоког орања и то, што, кад се дубоко њива пооре, избаци се сво корење од траве и разних корова, те, нарочито преко зиме, измрзне и пропане. Ну при сејању треба земљу и истрошити и поравнати, а не оставити бусениту и цомбасту.

Сад ћу вам нешто рећи и о две наше културне биљке, које доносе леп приход, али се код нас на њих слабо обраћа пажња, а то су: кропмир и детелина.

Већ вам је јуче господин напоменуо о кромпиру и како он може да се искористи, али ћу вам ја напоменути, како може, што више кромпира из њиве да се добије.

Једном приликом ја сам се возио возом за једну варош, у коме беше пуно сељака и ја се упознам са једним, који ми рече: „Ама Бога ти господине, да ти испричам једно чудо“. Нашта му ја реко, а како чудо пријатељу? Море господине, пролетос посејем ја кромпире у једну њиву, а мој комшија исто тако посеја до мене и кромпири лепо никоше и мени и њему, али кад цветаше, мој ти комшија зађе, па све вреже озго посече са свог кромпира, а ја га изгрди и реко му: „Несрет-

ниче, што упропасти тако лепе кромпире“, али ми он одговори: „море комшија, гледај посла“, и тако му то остане. Али јесенас кад смо копали кромпире, он копа кромпире као песнице, а ја као орасе. Како то може да буде?

Ја му одмах одговори, да то није никакво чудо, јер кромпир има два стабла и то: подземно и надземно и да му је подземно стабло сама кртола, а надземно она врежа, и кад је твој комшија посекао врежу т.ј. надземно стабло онда је она сва храна из жила и жилица ишла у подземно стабло-кртолу, и зато су кромпири били крупни. Таман ја то изрекао, док ће други сељак узвикнути: „А, сад разумем“, нашта ћу га ја запитати: „а шта разумеш пријатељу?“ И он исприча свој доживљај: „Море господине, ја лањског лета одем нешто у општину и кад се вратим кући, моја чељад пустила волове, да ми опасу дванајест оцака кромпира, те ја викнем на њих, да их побијем и једва се то смири и ја кромпире прежали, али кад сам у јесен вадио кромпире, нађем да су кромпири из опасених оцака много бољи и крупнији него у осталим, па се нисам могао чуду начудити и рачунао сам, да је то неко тајанство због моје псовке, а оно тек сад видим у чему је ствар“.

„Е господине, ништа без учених људи.“

Милорад, као и јуче, сав се претворио у ухо, па се и заборавио где је, него узвикну: „Тако је“.

Наставник се мало изненади па рече: „А, Милораде, и ти си ту? Слушај, слушај требаће ти то“.

Милорад сав поцрвени и заклони се за једног ђака.

Другом приликом, један сељак ми се пожали у једном друштву, како му је срески економ пријатељ и како га је наговорио, да посеје много детелине, што је он и учинио, али каже, да му је многа детелина пропала, јер је многа иструлила у откосима, а оно што је уграбио да осуши, да је са ње опало лишће и да су остале само трске, те и од те није имао много користи, па ме пита, дали би се могао у томе некако користити, или да преоре детелиниште, а да остави само мало, колико за лето.

Онда му ја кажем: Драги пријатељу, немој нипошто да преораваш детелиниште, него ако имаш места, а ти поси још детелине, јер детелина се коси преко лета најмање по три пута, а неки пута, при подесној години, и по пет пута, а ливада један пут или ретко два пут т.ј. сено и отава, а при том је детелина два пута боља храна за стоку него ли сено, те се тако детелином пет—шест пута више добија, а што се тиче сушења, ја ћу те научити, како ћеш се помоћи.

Где ти је детелиниште, ти у јесен сдени велики стог сламе, па кад се лети коси детелина, онда се она остави да се просуши, па се дене: један ред детелине, а један ред оне суве сламе и тако се ређа докле ођеш. Сува слама упије из детелине онај још заостали сок, те постане и она слатка и добра за стоку, а детелина не изгуби ништа, те тако добијаш са две стране и сачуваш сву детелину и осла-

диш сламу, те и она постане добра и пријатна храна за стоку.

Сељак све лепо саслуша, мало се замисли, ваљда, да сам промери, да ли по његовом схватању може то тако све да буде, па ће ми рећи: „Заиста, то може да буде. Бог ти дао свако добро, што ме то научи, јер сам хтео онолику детелину да увропасти“.

Детелина се лети употребљава, онако сирова, за храну: коња, свиња, говеда, а нарочито крава музара и остале стоке, само треба пазити да се не даје росна и сувише мокра, а нарочито говедима и кравама, па ни овцама, јер је ова стока сувише алапљива на слатку детелину и често се преједе, па се надије и често може од тога да цркне, те са детелином влажном треба бити опрезан, колико се даје стоци и којој, а њу је најбоље влажну мешати исецкану са: сеном, сламом или мекињама, па и са исецканом шашом. —

Идућом приликом дошли су ђаци са својим наставником у воћњак и отпоче се разговор о воћарству, где се је говорило: о крушкама, шљивама, бресквама, кајсијама, орасима, трешњама, вишњама и т. д.

И свуда је наставник истицао корист од воћа и од расадника за воћарство, али је и напомињао, како свака воћка не може добро да успева у сваком месту, него у неком успевају неке врсте, а у другом друге, те је велика штета, што се не испита сваки крај и место, где које воће може добро да успева и која врста. Више пута дешава се, да сељак узме најбољу сорту неке воћке из расадника

и посади у своме селу, али доцније види да воћка не напредује и ако доноси неки плод, он је са свим друкчији—дегенерисан. Оваки примери заплаше сељака, и он изгуби веру и у расадник и у економа, те му се више и не обраћа. Међутим и код нас има врло лепог воћа, које се већ одомаћило у нашим крајевима и то воће у сваком крају, где добро успева, треба неговати и развијати а страна садити само онде, где је искуство показало, да добро успева.

Једном приликом ја дођем по Петрову дану, на Врачеве, у једно доста планинско место код једног доста сиротног домаћина и он ме лепо дочека и спреми ручак, те лепо ручасмо и пријатно се изразговарасмо, али после ручка он ће мене запитати: „А Бога ти господине, би ли хтео јабука“? Ја знајући, да је ту планинско место и да су ту тек трешње узреле запитах: каквих јабука? Сељак: „Па имам, господине, још лањских од мојих јабука“.

Ја му одговорих да донесе, и заиста донесе неколико комада. Кад их ја узмем и загледам: дивне јабуке, румене, једре, крупне, да не можеш од њик очи одвојити; ово ме много изненади и после га запитах: А Бога ти пријатељу, колико дрвета имаш од ових јабука? Нашта ми он рече; да има: два три дрвета.

После овог одговора, наставим ја и кажем му: Болан пријатељу, па ти незнаш, шта имаш, Место да си посадио и изкалемио бар 100 комада, па ако хоћеш и више, јер ти имаш доста земљиште, или што ви кажете, ових

небишчима, па би могао имати ако хоћеш и 500 комада, и замисли да имаш велики број јабукових дрвета, па нека роде јабуке сваке треће или пете године, ти би био богат човек, а овако само животариш и једва састављаш крај с крајем, па и он се неки пут прекине, и ако имаш доста земље.

Земљу треба искористити онима, шта она најбоље може да да, а не бацати рад у залуд.

Мој пријатељ, кад ово саслуша, погледа ме озбиљно па ми рече: „Имаш право господине, ми сељаци сатремо снагу бакћући се са земљом преко целе године, а мало користи имамо, јер незнамо, шта нам треба радити и шта је најкорисније“.

Милорад, као увек све саслуша најпажљивије, па се нешто замисли, јер осећаше, да би он све ове поуке могао применити и искористити, али где и на који начин? то се не могаше одмах сетити и тако одоше из вотњака сви у школу. Кад су дошли у школу, Милорада позове управитељ школе у канцеларију и саопшти му, да га траже у војску. Милорад се најпре изненади, али после малог размишљања, сети се, да све оно што је чуо и научио може применити у своме селу, ако му отац не буде све испродавао оно имањца, што је имао.

Од овог времена, код Милорада се прубуди таква жудња за селом, да поче стално о њему мислити и како ће своје планове остварити, те једнако размишљаше, да ли прво да иде у село или да одслужи војску и на послетку се, после дугог колебања реши, да

прво одслужи војску, па да иде у село и да види, шта је тамо?

Сутра дан опет управник позове Милорада у канцаларију па му рече: „Милораде, звао сам те, да ти исплатим, шта имаш да примиш, и да ти кажем, да сам потпуно задовољан за ове две године како си код мене са твојим радом и да желим, ако хоћеш, после војске опет овде да се вратиш. Милорад прими заслужено и дукоменту. па саопшти управнику своју намеру. Нашта му управник настави. „Врло добро, ти можеш бити од користи и теби и селу, а што се тиче мене, ти си заслужио, да ти ја и школа у свему изађемо на сусрет и кад ти год што затреба од семена или савета, слободно дођи, све ћемо ти учинити“.

Милорад задовољан овом управниковом похвалом и обећањем. захвали се управнику, поздрави се са њиме и оде, те се поздрави са свима наставницима и ђацима,

Кад пође Милорад се тек онда изненади и виђе, колико су га сви у школи волели, јер га испратише сви: ђаци, наставници па и сам управник и пожелеше му сретан пут, што Милорада толико гану, да им не могу ништа друго рећи, него само: „хвала“ и бризну у плач. Управник кад ово виђе и сам за мало што не заплака, али се прибра и рече: Немој Милораде да плачеш, за тебе ће свуд добро бити, ако таки останеш као што си код нас био. Милорад оде, а ђаци осташе, да причају о његовој доброту и вредноћи.

Милорад дође у варош у којој треба да одслужи свој рок и сутрадан пријави се команди, али му тамо рекоше, да дође после подне, док се сви регрути прикупе, па ће их онда прозвати и примити, те он оде у варош, да је мало разгледа и да нађе ког познаника, али у томе није успео, јер никога није познавао, што му би доста непријатно, али друге није било, него сврати у једну кафану и ту руча, плати и опет оде у варош.

После подне око три сата оде опет у команду, где се беше скупило много младића, од којих неки бејашу озбиљни, неки весели, а неки богме и забринуте, па само ћуте и гледају преда се. Милорад приђе баш оној забринутој групи и поче са њима да разговара и да их запиткује, зашта су тако невесели? Нашта ће му један рећи: „Па нико ми није остао код куће, осим старог оца и мајке и немогу ништа урадити“. Други, да се је пре месец дана оженио, па је морао оставити жену и доћи у војску. Трећи, да су му остали болесни код куће и т. д. У том разговору излази један официр из канцаларије са једним списком и поче прозивати и то прво каже округ, па срез, па општину и на послетку село, па онда чита име и презиме регрута. Милорад се сав претворио у уво и само слуша, кад ће се споменути његово село и он прозвати, што на послетку и дође, али на његово велико изненађење, не чу прво своје име, него поче: Милош Поповић, Милан Стевановић, Драгиша Ристић, и т. д. све његови бивши школски другови и он тек сад дође к' себи и сети се

да су са њим регрутовани и његови вршњаци из села, па се сав зарадова, што ће их видети и што ће моћи, да чује: да ли му је жив отац и шта му је са кућом и имањцем; у томе прозваше и њега, али он занешен мислима, и не одазва се на први прозив, него тек на други, што га много посрами и сав поцрвени.

После прозивке, Милорад одмах приђе Милошу и упита га: „Бога ти, јеси ли ти Милош Поповић, Перишин син из мог села“? Милош му се окрене, па му смејући се рече: „А које је твоје село“? Нашта му Милорад озбиљно рече: „Бога ти шта се смејеш? „Моје је село, које је и твоје“.

Милош га онда запита: „Па ко си ти? А Милорад му одговори: „Ја сам Милорад Мирковић, син бирова у селу, а твој друг из основне школе. Кад Милош ово разумедо он се запањи, па не умедо ни речи рећи, него га само гледаше, док у томе не приђоше и остали његови другови и тек онда он им рече: „Море ово је наш школски друг из нашег села, Милорад Мирковић, син бирова, који је још пре 7—8 година отишао из нашег села и до сада о њему нисмо ништа знали“. Кад другови ово чуше опколише Милорада и прво га гледаху, па после почеше да се питају са њим, па да се и љубе. У том притрча и Мирко, онај, који је Милорада неко време прихрањивао и својој кући водио, па узвикну:

„Ах, Боже мој, је ли истина, да си ти Милорад? Моја нана ме је сто пута до сада питала за те и разбирала: шта је с тобом било, али никад ништа нисмо могли о теби

да сазнамо, а види сад, да се нађосмо после толико година. Кад јавим мајци, да сам те нашао живо и здраво знам да ће се много обрадовати, јер те је она много волела и жалила.“

Кад то Мирко изрече он се загрли са Милорадом и другарски се изљубише, а Милорад рече: „Твојој нани и теби никад нећу заборавити на доброту, коју сте ми учинили“. Затим Милорад се изљуби са свима, па отпоче да плаче. Другови му се збунеше и почеше га запиткивати: што плаче? Нашта ће Милорад рећи: „Па зар сад Милош не рече за мога оца: почивши, то значи, да је умро“! Другови се сви згледаше и напоследку почеше га тешити речима: Па Милораде, Бога ти, сви морамо умрети, а он сиромах доста је и живио и намучио се.

Милорад поште се исплака и убриса сузе окрете се друговима, па рече: „Вала тако и јест.“ У том официр прозва све и рече: Сад је доцкан да примате одело, него сутра, да сте сви овде, где ћете добити одело и ручак“.

Одатле се кренуше сви регрути у варош, а са њима и Милорад са својим друговима и они му све испричаше, како му је умро отац још зимус. Како су му пролетос пописали масу и њега тражили, али нико није знао где се он налази, како му је кућица опала, како му неки сељаци њивице раде а неке стоје онако, и све шта има новoga у селу.

Милораду би мило кад чу, да му је кућица и имање остало, јер се сети свога плана

Сутра дан сви дођоше рано у команду, одакле их одведоше у касарну, дадоше им

одело, те се обукоше, а своје оставише, па одоше, да приме први војнички ручак.

Милорад одслужи свој рок, као неку играчку, јер и у војсци немаде нико ништа да му примети, него су га и у војсци св заволели.

Једном приликом при одслужењу свога рока био је Милорад на стражи код барутних магацина. Око пола ноћи, која је била страховита, јер је бура беснила тако, да се је могло мислити, да ништа живо неће остати, а помрчина је била гушћа и од самог теста, чак и саме совуљаге биле су заћутале и у најдубље се своје рупе повукле, стрепећи, да ли ће и оне сутрашњи дан дочекати. Громови су на стве стране праштали и рикали, да се је коса човеку кострешила, а срце од страха ледило. Милорад куражно на стражи стајаше и ништа га не буњаше, али му на једаред дође на памет, да сваки човек има својих непријатеља, па тако и сваки народ, а овака страшна и тамна ноћ је жива згода за непријатеља, да учини штету те га та мисао грдно узнемири, и више скоро не обраћаше пажњу на буку и грмљавину, него само обрати пажњу на себе и на стражарско место, с тога изађе из стражаре и стаде поред исте уза зид са пушком на руци и тако као нешто да исчекиваше. Није много трајало, а на једном затутњи по небу тако јако, да се сва земља затресе, па и сам Милорад, и на једаред прасну гром негде близу, да уши заглуноше, но поред грома баш из стражаре разлеже се одмах за громом други, који својом светлошћу обасја Милорадову ближу околину.

Стражара одлете на све стране, али срећом Милорада ништа не закачи, пошто се био уза зид прилично даље припио. Но тај бљесак откри му једну тајну, коју је он сам случајно замишљао и која га је одвраћала од страха и ужаса те бурне, мрачне и побеснеле ноћи, а та је тајна била, да он сагледа у својој близини три лица једно за другим како се привлаче потрбушке његовој стражари и онај прасак и разорење стражаре би му одмах јасан т.ј. да је то била бомба и да је њома циљано на њега, као на стражара; с тога не промишљајући ништа даље, скочи неколико корака кроз густу помрчину на оног првог непријатеља и добро је одмерио растојање, јер га једним замахом приборде бајонетом за земљу у ком се моменту чу један крик: „О ве, их фале тод!“ (Јао, ја погубох). Затим Милорад поче да пуца из своје пушке, на што истрча стража са својим командиром, да виде шта је се догодило, али у густој помрчини нису могли ништа видети, него пожури к стражари, где је био Милорад и кад дођу до ње, имали су шта и видети, јер је стражара била сва порушена, а Милорада ни од корова; те они помислише, да је и Милорад са стражаром отишао у ваздух и почеше већ да га жале.

После најјачег праска и удара грома и пуцња бомбе и само небо беше се мало смирило и тек с времена на време претутњавах у громови благо преко небеса, а фијук побеснелих ветрова узео блажији тон, те се цела природа враћаше благој и тихој мирноћи, а облаци из свога безумног сударања, ковит-

лања и гужвања, почеше да се разилазе, а месечеви зраци да пробацијају кроз исте и да траже рушевине од олује, громава и људи, да их са својом благом светлошћу осветле и разгледају.

Милорад пошто је испуцао оно метака што је имао узео је своју пушку на готовс и тако је очекивао командира страже са осталим стражарима, али док је била она јака помрчина није их могао видети, а у овој забуни са доживљајима, који је преживео, није ни приметио, да је стража поред њега прошла и његовој стражари пришла; с тога се поче са пушком па готовс у назад покретати, како би опет дошао до зида, који је око магацина, али у томе продреше неколико зракова од месеца кроз густе размакнуте облаке и осветлише Милорада и његову жртву, коју је бајонетом непомично сљубио са земљом.

Милорадови другови и командир страже, кад видеше Милорада и оног што лежи на земљи изненадише се и радосно узвикнуше: „Милораде, зар си жив“! Милорад сав узбуђен промуца: „Жив сам“ и држећи пушку на готовс дође натрашке међу њих, а кад другови приметише, да он држи још пушку на готовс, рекоше му: „Море спусти пушку и одани“, а он им одговори: „А гле, ја се нисам још прибрав од чуда природе и непријамеља“ и спусти пушку.

Док се је предње догађало, бејаху се облаци размакли и бледи месец потпуно показао своје благо лице, осветљујући Милорада својим њежним зрацима, као и његове другове и

његовог мртвог противника, те су сви јасно могли да виде, шта се је догодило.

Сутрадан пуче глас о Милорадовом јунаштву и пожртвовању у целом пуку и његовој хвали и слави није било краја, па је то јављено и војном Министру, који саопшти Краљу и овај одликује Милорада за војне врлине и заслугу за Краља и отаџбину својим орденом.

После похвално одслуженог рока Милорад се крене ка своме старом газди, који га дочека као свога сина и код њега оста неколико дана, па затим прими од газде новац, што је био оставио, поздрави се са њим и његовом породицом. па оде у своје село.

Кад је Милорад дошао у своје село, он прво оде у општину, те се пријави председнику и кметовима, па разуме се и ћати, што код ових изазове велико изненађење, а нарочито се чуђаху Милорадовом отменом држању и стаситости, али им би криво због Милорадовога имањца, јер су они сматрали, да је Милорад пропао, па ће они моћи оно његово имање разчерупати, но сад им се ово изјалови. Немогући ништа предузети према Милораду, они се помирише са стварношћу и правећи пријатно лице, показиваху се да им је мило што је жив и што се је вратио, па ће му још рећи: „Ми као да смо знали, да ћеш се ти вратити, те нисмо још узели пандура на место твога пок. оца, него ако хоћеш ми ћемо тебе примити“. Милорад се најпре зачуди овој понуди, која га до дна душе увреди, па сав зацрвенивши рече опором:

„Хвала вам на такој племенитој жељи и понуди, ја мислим, да будем домаћин а не слуга“ Председник и остали то приметеше и почеше да се извињују. Али Милорад рече: „Ништа, ништа, не морате се извињавати, Бог води рачуна о свакоме“.

По овоме разговору Милорад оде својој кућици и кад је виде како је опала и пропала би му много жао, али у себи рече: „Ако да милостиви Бог среће и здравља, бићеш ти моја палата“. За тим се окрене и право оде у гробље, нађе мајчин и очев гроб, запали свеће на њима, које је био донео из вароши, изљуби крстаче и исплака се на гробовима, а нарочито мајчином, па ће рећи над њеним гробом: „Нано, послушао сам те, те сам отишао у свет и ево сам се вратио у нашу слатку кућицу, те ћу бити близу тебе и често ћу те обилазити, а ти си ми право казала: „Бог је добар, а има и добрих људи у свету“!

Кад је Милорад ово свршио, врати се својој кућици, отвори је, почисти исту и околно, па као да му се свали неки терет са душе; оде к' једном рођаку онде у село, да преноћи, јер у његовој кући немаше ништа од ствари, те није могао преноћити.

Сутра сабајиле порани Милорад, оде својој кући и наложи мало ватре, која се запушите пандуров кућерак изгледаше, да га је неко запалио. Околне комшије незнајући у чему је ствар, потрчаше кућици, да је угасе, мислећи, да су неки чобани или путници ложили ватру, па запалили, али кад дођоше кућици, имали су шта и да виде, јер их до-

чека нови домаћин Милорад, и они не могаху да се чуда начуде, јер су сматрали, да је Милорад давно пропао и да га више неће никад видети, те се неки обрадоваше, а неки ожалостише, како је који правио рачуне.

Милорад их лепо дочека, па се поче вајкати, што не може да их угости, јер је почетник у домаћинству, и нема још ништа, а доцније, вели, даће Бог, ако буде среће и здравља.

Сељаци се после разиђоше, коментаришући сваки на свој начин овај у селу ненадни догађај.

Милорад за неколико дана препокри кућу, оледи је и окречи, за тим је загради, оставивши прилично велико двориште, затим оде у најближу варош и купи кревет, сламњачу, два ћебета и још нешто постељних ствари, као и нешто најпотребније од кухинских и осталих, то све донесе на колима једног свог комшије, који је био у вароши.

Од тог времена пуче глас по целом селу о Милораду и његовом доласку и сво село неколико је дана говорило о њему и његовом чудном доласку, па су га неки сажаљевали, неки ружили, а неки и исмејавали. Ну како се код нас каже: „Свако чудо за три дана“, тако и ово за неколико дана слеже се све.

Милорад се није ни нашта обзирао, него је одмах прегао на рад, почео да крчи трње, да заграђује своје имањце, оно што су упролеће посејали сељаци да надзирава, а што нису, забрани стоци да гази и пасе, јер пошто бејаше дошао у лето, немогаше ништа озбиљно

предузети да ради, него само гледаше, да што може загради и уреди.

Једног дана крену се ка своме управитељу ратарске школе и отуд донесе пуно расада семења и јаја, те насади две три кокошке, које му се излегоше, те доби најлепше расе кокошију и уреди своју, и ако доцну, башту, за тим поче да довлачи камење и песак, те направи дивну модерну шталицу, па оде у варош те купи младу лепу швајцарску краву и већ Милорад одпоче своју економију и домаћинство. Само му је било тешко, што у кући није било женске руке, да почисти, спреми и ручак скува, а и краву помузе. Али Милорад решен и уверен у свој успех није на то ни обраћао пажњу, него је све радио са највећим задовољством. Сељаци и комшије све су ово посматрали и чудили се.

Бога ми дође јесен, а Милорад скупио мало сенца из своје ливаде, мало жита од сељака, који су му били посејали њивице, прибрао дрва, уредио кућу и авлију, па закла и једног вепрића и све уради као прави домаћин и тако наиђе и зима, али Милорад никако не мирује, него стално нешто ради: о сецка сено, сламу шашу, топи у слану воду, полаже својој крави, музе је, прави некакве топле леје, сеје расад и триста чуда.

Сељаци долазе загледају, запиткују, врте главом, шапућу, причају по селу и од нашег Милорада праве: будалу, лудака, уображенка и шта не. Милорад према тим причањима прави се невешт и ако што чује, што се о њему говори. Он је преко лета и у јесен

своје имањце искрчио и почистио, њивице дубоко разорао, па и ливадицу испод куће и преко зиме му то све мраз и снег раздробили и утрошили, те је у пролеће било готово да се сеје, што је Милорад и учинио. Ливаду испод куће засејао је целу детелином, највећу њиву кромпиром, оне друге мале купусом и другим зеленишима, а само у једној мало кукуруза. Свуда око њива, детелине и баштица, засади сунцокрет, искалеми по целом свом имању све дивљаке, са најлепшим крушкама и јабукама, што их има у селу и све уреди као сач меда. Лето беше дивно и плодно, те Милораду све лепо напредоваше, а он растијаше од радости. Чим је детелина стигла, он купи 10 малих вепрића и поче их хранити детелином, а доцније и по мало раним кромпирима, а својој крави угађаше, као малом детету: Сецкаше јој сено са младом детелином, па по мало сламе, шаше и мекиња и све то самеша и удешаваше.

Кад је дошла јесен и Милорад прибра своје плодове са свога малог имањца, имало је шта да се види. Ту ти је: кромпир, детелина са сламом сдевена, читав стог, купус и друго поврће, па и читава два велика цака семена од сунцокрета; те Милорад имаше доста за себе да остави, а још и више да прода. Ну Милорад продаде купус и остала поврћа, а детелину остави за своју кравицу, кромпире за веприће, а семе од сунцокрета за своје коке.

Са кромпирима угоји Милорад свих својих десет вепрића одлично, па једног закоље за себе, а девет прода, зашта узме лепих новаца.

У близини Милорадове куће имала је једна сирота жена, која је била удовица, јер јој је муж био погинуо у рату, а она остала сирота само са једном малом ћеркицом и она се није хтела удавати, док је била млађа, за љубав свога детета-сирочета. Од имања имала је само кућицу са прилично великом окућницом и ништа више, те је морала, да би одржала себе и дете, више да надничи по селу и да ради туђе, него ли код своје куће.

Удовица је била ванредна жена: вредна, добра, поштена и много је волела своју ћерчицу Марицу, која је расла поред ње. Истина нису имале увек задовољно, што но кажу ни довољно хлеба, али су њи две то надокнађавале љубављу, јер мати је силно волела своју Марицу, а Марица своју нану и готово никада се не би раздвајале.

Марица је порасла велика девојка и била је ванредно лепа: црномањаста, овалног лица, правилног, мало орловског носа, црних крупних очију, дугачких трепавица, високог стаса и у опште, ко познаје женску лепоту, права лепотица, која увек гледа преда се, те јој ретко можеш очи сагледати, само што је била због сиротиње доста мршава и сиротињски обучена, те није падала у очи. Сељанке су већ биле приметиле Маричину лепоту, а о скромности и вредноћи и да не говоримо, па су из пакости и зависти прозвале ове две чедне сиротице: две слепице, и кад год би их виделе, то би у срџби морале рећи, или кад би се у селу разговараде међу собом одмах би дошло: видеда сам или виделе смо оне две слепице. Оне

су често пута то и чуле, али су сиротице ћутале и склањале се.

Милорад је често пута узимао надничаре, јер сам није могао да постигне, да уради, нарочито око свога поврћа, те је много пута узимао и Марицу са њеном мајком, и најпре није ни мислио на Марицу, али од како увиде, да више не може сам, онда му паде на памет вредноћа и лепо понашање Маричино, те обрати пажњу на њу и једног дана, кад је радила у његовој башти, он ју је пратио и пазио у стопу. Једног момента догоди се да га испод очију погледа Марица, те им се погледи сусретоше и Милорад би тако пресечен њеним погледом, да се није могао помаћи; а срце му само дркташе, да се је побојао, да се не изда, с тога се диже и одмах оде кући, а радницима рече, кад свршите посао ви дођите кући.

Те вечери Милорад се не може смирити и целе ноћи не скидаше му се Марица с очију, јер при сусрету њихових погледа њему је било толико срце рањено, да он ни сам није знао од куда то долази. При размишљању о Марици, падало му је на памет, како је трчала на воду, како има зубе као бисер, како је витка, весела, лепа, блага, честита, па се је и сам чудило, како то, да је он није и пре заволео и о њој мислио.

Чим је зора зарудила Милорад је устао, захватио воде и умио се, али га сада спопадне неки страх, јер помисли: Боже, ако Марица воли другог и мене одбије: Шта онда да радим? Милорад је био увек тих и разборит, али овде се је био изгубио, јер навала мисли није му

дала, да хладно размишља, а љубав се била у њему разбудила, коју он до сада није познавао, те се је нашао у са свим новој средини из које се тешко излази.

Незнајући шта да ради, од једном му дође на памет да зовне комшику, Маричину мајку, и кад она дође и запита га: што ју је звао? Милорад се збуни и сав поцрвени, али се комшиница присети, јер јој је Марица причала, како ју је Милорад јуче цео дан посматрао и како су им се пред вече сусрели погледи, од чега је она сва претрнула, а он је поруменио и одмах отишао кући, а радницима рекао да дођу доцније, те поче она да говори: „Милораде, сине слободно говори, Бог је милостив, даће ти што желиш, јер си ти добар“. Ове речи падоше Милораду на уплахирену душу као мелем на рану и он се ослободи и рече: „Ваљда те је Бог научио, да ме назовеш сином, јер сам те ја баш због тога и звао, да те питам: „Хоћеш ли да ме примиш за сина?“

Комшиница одговори: „А зашто да не, само не знам на који начин ти то мислиш?“ „На који начин, па да ми даш Марицу“. При овим речима Милорад сав уздрхта и поче да се мења у лицу, постајући: час блед, час румен. Комшиница га право посматраше и видећи код њега јаку душевну борбу, поче да га ублажује, говорећи му: „Добро Милораде, ја ћу то радо учинити, али да питамо Марицу.“ Милорада пресече баш ово: „Али да питамо Марицу“; те за мало не јекну као рањеник, но комшиница и то примети, па брзо ублажи рекавши: „Мени је Марица више пута рекла:

„Боже, нано, добар ли је Милорад, с тога се надам неће одбити“, што Милорада јако ублажи и рече: „Па зовни Марицу“.

Комшиница изађе пред Милорадову кућу и зовну: „О Марице“. Нашта се зачу глас: „Ој“ после овог гласа мати јој викну: „Ама дођи де овамо, дођи.“

Марица је већ маштала, по својој глави, да нешто има, кад је Милорад сабаиле звао њену мајку, а сада зову њу и већ се усплахири, као овца пред опашношћу, брзо се спреми и оде к нани, која је зове. Кад је дошла овамо, она се прибије уз своју нану и само се загледа у земљу, а Милорада не смеде ни да погледа, а Милорад и сам збуњен и узнемирен само час погледа у мајку, час у ћерку, али никако да отпочне; с тога мајка мораде опет да прекине то мучно ћутање и поче говорити својој ћерци: „Сине мој, ми смо те звали, да те питамо: Би ли ти пошла за Милорада?, јер те Милорад тражи од мене.“ Марица сва порумени, па поче да плаче и загрли своју нану. Нани би жао, па се и она заплака, а Милорад незнајући шта да ради у овој ситуацији, те и он приђе и загрли нану и поче плакати. Кад то мати виђе, она се брзо трже и загрзи Милорада, као и Марицу, па им рече: „Нека вас Бог благослови, сад сте обоје моја деца“ па их обоје пољуби и узе Маричину руку те је предаде у Милорадову. Милорада прође неописана струја кроз тело, кад узе Маричину руку, а тако исто и Марицу и они се нехотице примакоше једно другом.

После ове срећне одлуке Милорад као да доби крила, те поста још вреднији, веселији и уопште пријатнији за све, а нарочито за његову Марицу и нову нану, којој рече, да ће она сваког дана од сад долазити његовој кући: мусту краве, помести кућу и спремати све у кући, а Марица ће са свим доћи, тек пошто се венчају, да не би сељани свашта говорили о њој.

Није прошло, тако рећи, ни часак времена, а по селу се расчу, како је Милорад испросио Марицу и наста међу момцима и девојкама тараф-тараф, па богами и међу људима и женама, јер неко се интересовао за Милорада, а неко за Марицу, па је овим чином покварен сваком рачун и нарајно, да је то имало свога одјека. Разуме се да ту није остало, ни без оговарања, кућења девојке момку и момка девојци, одвраћање и једног и другог, али све то није помогло, јер Милорад у кратком времену зовну г. попу те га испита са Марицом, а у исто време уговоре и дан венчања.

Милорад није правио велико весеље, него је скромно узео законике, отишао у цркву са својом Марицом и законцима и тамо се венчао, па са њима довео младу кући, где је била његова нова нана, по његовом упутству, спремила богат ручак, да су се сви гости и сами законци изненадили и многи му рекоше, да су оваку гозбу виђали само по варошима, а на селу, и ако има много богатих сељака, нису овако што видели. Милорад сав задовољан одговори: „То је моја нова нана спремила“.

После свадбе настаје прави рај у Милорадовој кући, он и ако је био вредан, сад се провреднио још и више, а Марица рекао би човек и не стаје на земљу, него само скакуће као кошута, па и нова нана не изостаје и изјутра још док сви сељаци спавају, у њиховој кући можеш чути цагор и песму, јер Марица не ради сад никакав посао без песме, а по неки пут и Милорад пристане уз њу.

За кратко време Милорад силно коракну напред са својом имовином и прикупи доста имања око свога, па се за неко време пресели у нанину кућицу, а своју малу разруши и на место ње сазида дивну кућу — праву палату, па око ње штале за стоку и остале стаје, да сељаци почеше да се чуде и да причају о Милорадовом богатству.

Наравно, да је село створило праве бајке о Милораду и његовом богатству, па су једни говорили: море вредан и умешан човек, па зарадио, други: море није, него ко ти зна за оно време, што није био у селу, где је био и како је он добио то богатство; можда је некога и покрао или убио и опљачкао. Трећи су говорили. да зна неке мађије, јер веле: погледајте његове краве, оне су најбоље у селу, па дају највише млека, а то не може да буде док се неке мађије не знају, па узмите волове, коње, овце, а нарочито оне што је скоро од некуд дотерао; изгледају као чудо. Више личе на свиње него на овце, па козе, имају вимена као краве, а немају рогова као, што треба и Бог што даје, па свиње које расту као из воде, а гоје се као да их машћу храни,

а не кукурузом као остали свет, него им даје још и кромпире, што други не раде. Али оставимо све то, па погледајмо његове воћњаке, који рађају као луди и то код њега су најбоље и најлепше: јабуке, крушке, трешње, шљиве, кајсије и шта ти ја знам; ама све нешто ван природе и ван нашег села, а то не може да буде без неке чаролије. Ви се сви сећате, како он кад кромпири цветају, зађе по кромпиришту, па све вреже од кромпира посече, а после то исецка, меша са мекињама и детелином, пуста му остала, па то даје стоци, а то није без ичега. Шта више он у јесен копа кромпире, као од брзда одваљене. а ми? Ми да тако што учинимо неби ни семена нашли.

Ове бајке и приче биле су допрле и до Милорадових ушију, али се је он већином правило невешт на све те глупости и завидљивости, а у себи је мислио, да ће целу ту фаму и кампању разбити згодном приликом, а нарочито својим радом и понашањем.

Једном приликом спреми се Милорад у варош, да посети ратарску школу и г. Управитеља, код кога је служио, ако исти буде тамо и да узме неке расаде и семена, па се удеси право домаћински; обуче лепо чојано одело, метне лепу нову шајкачу на главу, упрегне у лепа кола с федерима два вранца, као але, узме још шта му треба, поздрави се са чељадима и оде као звезда преко неба. Кад је дошао у варош и баш хтеде да прође поред оне кућице на пијаци, где га је газда нашао и узео, кад је он рачунао, да је потпуно изгубљен, и угледа једног слабог човека у при-

лично извешталом оделу, па му се учини да много личи на његовог старог газду; с тога заустави коње и сачека човека, да га боље види. Човек наиђе поред Милорада и његових кола и коња, погледа све и продужи пут. Милорад позна свога негдашњег газду и сав се стресе од бола, кад га таквог виђе, па потера коње и довикну му: „Еј пријатељу, стани мало, да те нешто питам“. Човек се заустави, окрене Милораду и рече: „А шта желиш домаћине“? Милорад притера коње ближе, устави их и скочи с кола, па човека те за руку, да га пољуби у руку, овај се трже и поче да гледа Милорада разрогаченим очима, док му Милорад не рече: „Зар ме не познајеш?, па ја сам Милорад, онај што је служио код тебе 6 година и што си му многа добра учинио“! Кад ово Милорад изговори, његов бивши газда се још више изненади и узвикну: „Је ли то могуће, да си ти Милорад“? На шта му Милорад одговори: „Ја сам, вала лично“. Пошто се ово објашњење сврши, они полете један другом у наручје и изљубе се, но Милорад једва сачека, да упита газду; зашто је тако ослабио и слабо одевен? И кад га је то упитао, газда му заплака и рече: „Био сам од дужег времена болестан, те нисам могао да радим, а трошкови су били око лечења а издржавања куће велики, па и син ми је умро, Милутин? Јест; јадни мој Милутин! И поче чича да јеца.

Милорад сав се стресе и саме му сузе линуше низ образе, па ће рећи: „Ништа не можемо против Божје воље. Бог да му душу прости“! Ну још сам, на несрећу, неким по-

знаницима потписао менице, а они их пустили на протест, те су ми пописане и ствари и кућа, па неznam шта да радим“? Тада му Милорад рече, да се не брине за то, јер је он сад богат човек и жао му је, што се је тако што догодило са његовим добротвором, али се са друге стране радује, што ће моћи сада, да свога добротвора од ове беде спасе и избави из нужде; те тако да му врати ону доброту, коју му је учинио.

Милорадовом газди на ове речи засијаше очи од радости и запита Милорада: „А где живиш сад и кога имаш“? На шта му Милорад одговори, да живи у своме селу, да се је оженио, да има два сина и једну ћерку, да је својим радом и трудом, а Бога ми и зњањем, које је добио код газде и у ратарској школи стекао доста велико богаство, те сада има доста: земље, воћњага и стоке, па Бога ми и новаца и живи врло лепо. На ово Милорадов газда подиже капу с главе и узвикну: „Богу хвала“! На то Милорад упита: „А шта раде твоји? шта ради мала Зора, плачели за батом“? Нашта му Милорадов газда одврати: „О Милораде, она је сад велика девојка, давно стигла за удају“. Затим седоше обојица у Милорадова кола и одоше право газдиној кући. Стигавши кући утераше кола у двориште и поискакаше из кола, а из куће изађе Зора, дивна девојка‘ дочека их и поздрави се са њима, а Милорад ће рећи: „А је ли ово мала Зора“? На шта му газда одговори: „Јест, то је“, и продужи: „Сине, испрегните коње па им положите сена, а ја одох с Милорадом у кућу. Кад су ушли у

кућу, ту их дочека газдарица, која беше прилично остарила и ослабила и после престављања и питања, понуди Милорада да седне, али га ни најмање не познаде, него га поче околишним путем запиткивати, да би сазнала; ко је и одакле је? Докле газда Трајко не упадне у реч са: „А зар га не познајеш“? „Ја Бога ми не, јер пријатеља нисам никад мојим очима видела“, Трајко се насмеја, па и сам признаде, да Милорада није познао и каза жени ко је тај човек, на шта се она силно изненади и не могну своје изненађење сакрити, него узвикну: „Је л' то могуће“! У томе дође и Зора с поља и рече оцу: „Тата коњи су намирени и све је у реду“. А отац јој рече: „Добро, сине, добро, али знаш ли ти ко је овај човек овде“? Зора погледаше час у оца час у Милорада, па ће рећи: „Не, отац“. После јој он рече, да је то Милорад, кога је она, кад је била мала, много волела и звала га бата, па кад је отишао од њих, да је многа за њим плакала, али кад јој још отац рече, да је сад Милорад одличан домаћин и да хоће и њих да спасе, да им се ствари и кућа на добош не продају, онда Зора повика: „То није бата, него то је прави брат, па удари у плач, загрли Милорада, па га кроз плач упита: „Је л' те, да ћете ми бити брат“?

Милорад и сам њежна срца, пороси Зору сузама, јер она, како га беше загрлила, беше клекнула преда њ', рече јој: „Иначе немам сестре, па буди ми ти“ и пољуби Зору у косу.

После ове сцене настане веселије ћератање и запиткивање, па доцније пређе и у смех,

јер се ова два дана поред пријатељства и добротинства један другом и ородаше.

Милорад преноћи код газде, где би дочакан и угошћен како се само пожелити може, а кад би изјутра он рече газда Трајку: „Ја ћу сад да идем у Ратарску школу, да наручим неке калеме и семена, а ти до подне позови све твоје потражиоце, нека дођу, да им дуг исплатимо“. Трајко тако и учини, а Милорад оде у школу и на његово велико задовољство нађе старог управника у школи, истина овај га одмах не позна, али брзо обнове своје пређашње познанство и управитељ му рече: „Мило ми је што си дошао да се видимо, а још ми је милије, што си се одржао као вредан и поштен, те си тиме и постао одличан домаћин и све што могу учинићу ти“:

Док су се њи двојица разговарали у канцеларији, дође у исту један младић, кога управитељ представи као новог наставника и његовог помоћника у канцеларији, па ће се и нашалити рекавши: „Море добар је и вредан овај младић, али треба још и да га оженимо са неком добром девојком, па би било све у реду; него би ли знао Милораде неку добру девојку за њега? Милорад мало поћута, па ће рећи: „Ако озбиљно говорите господине управниче, знам не добру него одличну, а то је моју сестру. Па им исприча све о његовој новој сестри Зори, што се обојици јако допаде и сва тројица се договоре, да после подне оду до газда Трајка, као случајно, па ако се момку допадне девојка, а девојци момак, онда да је испросе. И тако и учине.

После подне крену се сви тројица и дођу Трајковој кући. Зора истрчи пред њи и одмах загрли Милорада рекавши му: „Брато, јеси ли дошао“? а оној двојници се само поклони, мислећи, да су они повериоци, али их Милорад представи, што њу мало изненади и сва се зарумени, те изгледаше, као мајска ружа. Момак кад је оваку сагледа, истина пружи руку те се пита са Зором, али се и он издаде, јер поцрвене до ушију. Управник примети, па ће Милораду на ухо: „Ово је свршена ствар, јер руменило и код момка и код девојке слуги радост“. У томе изиђе и газда Трајко и његова домаћица и дочекаше госте. Кад уђоше у кућу, ту беху и повериоци. Милорад их после уобичајеног поздрава позва у другу собу, а управнику и момку се извини за неколико минута, па одмах исплати повериоцима, шта имају од потраживања, узме им обавезу, да су исплаћени и да ће менице од власти предати газда Трајку, па их одмах испрати, а он са газда Трајком врати се својим пријатељима управнику и младићу. Седнувши Милорад између управника и момка, а газда Трајко до управника с друге стране, одпочеше обични разговори, јер није могао да настане одмах одлучан моменат, док се не сазна тачно момачко и девојачко мишљење. Зора је послуживала и бивала све слободнија и веселија, па као да је знала, шта јој се припрема, нудила је и момка врло ревностно, коме није било много стало до послушења, него што више њу да гледа и то више крадимице испод ока, али није могао много да издржи, него се нагне Милораду и дошане му:

„Ово није девојка, него вила или анђео“. Дакле допадати се. Ах како не! Милорад кад ово чу одмах устане, опет се извини за неколико тренутака, па оде у другу собу, зовне Зору и каже јој све, шта је у ствари, па је упита: да ли јој се допада момак? на шта она одговори; да нема ништа против момка и како ти бато рекнеш са оцем и мајком, онако и нека буде. Милорад онда позове Трајка и његову домаћицу рече им у чему је ствар и упита за њихово мишљење, нашто му они одговорише: „Милораде сине, ти си наша срећа, па и твоје сестре, како ти рекнеш ми пристајемо, а и Зора. Је ли мило чедо?. Зора заруменивши се погледа преда се и одврати смерно: „Како вас троје каже мени је драго“. За овим разговором вратише се сви у собу ка гостима, а Зора оде у кујну, да кува кафу.

Док су ови били у соби управник дирне момка рекавши му: „Шта мислиш? море није лепа девојка, него да идемо.“ Момак кад то чу пребледи као крпа, па после краћег ћутања окрене се управнику и рече: „Ви се шалите господин управниче, ово није девојка него лутка. Ја нем куд одавде,“ Управник се слатко насмеја, па ће рећи: Имаш право драги мој, и ја ти желим да свршимо ствар.“

Милорад улазећи у собу ка управнику и момку одмах рече: „Девојка се не противи нашој намери, а сад је ред, да се момак пред свима отворено изјасни,“ Младић сав сретан устане и рече да он пристаје, а Милорад му онда рече: да пољуби оца и мајку у руку, а он се са будућим зетом пољуби у образ и

одмах зовну Зору из кујне рекавши јој, да кафу остави за доцније, а сад да дође у собу. Кад Зора дође он је узе за руку, приведе момку и рече: „сад нека вас отац и мати благослове“, што они одмах и учинише, а после тога наста љубљење и честитање међу собом. Кад се то сврши Милорад истрчи пред кућу, рекавши: „Е нисам пуцао, кад сам се ја женио, а сад ћу да пуцам кад сестру удајем“ и испали свих шест метака.

Комшије су Трајкове знале за његову недаћу, а знале су и да ће ствари и кућа да му се продају, међутим видећи, да се по његовој кући врзају неки страни људи, мислили су, да му се продаја врши, па су се сви склањали и сажалевали га, стога их ова пуцњава много изненади и сви појурише Трајковој кући, да виде шта се је то догодило, али ту сазнају, да је Зора испрошена, те се силно обрадоваше, јер је она била љубимица њихова те се и не вратише њиховим кућама, него за тили часак наста неописано весеље у газда Трајковој кући, а Зора и њен младожења, као два цвета само се шеткају, дочекују госте пливајући у радости,

Сутра дан рано Милорад узме из ратарске школе шта му је требало, поздрави се, седне у кола, фијукне својим бичем и одјезди у своје село. Кад је дошао кући, он исприча нани и Марици шта му се десило у вароши и нана му рече: „Ако синко, добро добрим вратити и добро учинити, никад није рђаво.“ А Марица га загрли и пољуби па рече; „Много ти хвала, сад имам заову.“

У ратарској школи била су у то време два ђака из Милорадовог села, па су у истој све сазнали о Милораду, а нарочито овај последњи догађај и кад су дошли у село, они су све то причали сељацима, особито, како њихов управитељ цени и воли Милорада, те сељаци почну да Милорада гледају са свим другим очима и стану се њему обраћати за многе савете и поуке, што Милорада мало и изненади, а доцније му то помогне, да изврши своју пређашњу намеру т. ј. да разбије сасвам ону злонамерну фаму о њему, која је по селу кружила; с тога се реши те једног дана позове све виђеније домаћине из села својој кући, да их почасте, под изговором неке своје радости. Кад су сељаци дошли, он их лепо дочека и угости, па им исприча његове доживљаје и порекло његовог домаћинства и посаветује их, да се сви ману: свађа, злурадости, завидљивости, пакости и свега онога што је рђаво. За тим им исприча један догађај, шта ради завист и пакост рекавши:

У једном селу, недај Боже да је у нашем, била су два рођака и то један миран и добар човек, а други зао и пакостан, а оба добри домаћини. Онај пакостан никако није могао да се с тим помири, да његов рођак и комшија буде добар домаћин, као и он и једном приликом мирни купи једну лепу и добру кобилу за приплод, но пакоснику се то није свиђало, те је гледао, да се на ма који начин кобила уништи. И заиста после извесног времена почне кобила да вришти и да се уједа

за стомак, да су сви укућани, па и неке комшије, скупили се и чудили, шта то може да буде и закључише, да је побеснела, али им је опет било чудо, што сама себе да уједа за стомак, те нису могли никако начисто да реше ту загонетку. Кобила вијући се као змија и ржући напоследку паде на земљу, по којој се копрцаше, вијаше и поново за стомак уједаше, црче. Људи гледајући чудо, једва дочекаше да потпуно липше, те да јој распоре стомак и да виде, шта је у њему? Ну на велико своје чудо, нађу кобили у стомаку велико парче негашеног креча и кад то видоше, они се само згледаше и после мале почивке рекоше: „Нека му Бог суди ко је ово учинио!“

Другом приликом и једног и другог домаћина требале су да се испрасе крмаче, но кад се почеше прасити оног пакосника све се лепо испрасише, а оног доброг све се изјаловише и овај добри обрати пажњу на тај случај при поновном прашењу крмача, па примети, да му пакосник баца крмачама пројино брашно помешано са неким шпецијама од којих се крмаче јалове, Али најинтересантнији је овај случај. Обојица при деоби њихових старих, задржали су заједничку качару, те су им каце за џибру у једној стаји и једне године роде им обојици добро шљиве и они обојица напуне по две каце од по 100 товара и кад је џибра била готова да се пече, они почну и пећи и пакосник испече своју џибру, али онај добри испече једну кацу, а кад поче другу, он виђе да од џибре не излази ракија, него нека смрд-

љива водурина, те ти он позове људе да виде чудо и они кад то виде и увере се, донесу закључак, да је пакосник метнуо нешто у ци-бру, а по свој прилици плави камен, те покварио цибру; само да би свом рођаку и комшији учинно штету. Ето браћо, шта ради завист и пакост. Оне трују људе, штете појединце, село па и саму државу, јер ми појединци сачињавамо: село, општину, па и саму државу, и ако ми појединци имамо, онда има и село и општина и држава, а ако ми немамо, онда нема нико, Дакле чувајмо узајамно и своје и туђе, јер кад се узме у опште, онда се може рећи, све је наше заједничко и ако га уништавамо, онда уништавамо и сами себе.

Ми смо дужни један другом да помажемо материјално и материјално и да сваки своје искуство и знање покаже другом, како би се и онај други користио. Што се тиче мене од сада ће моје целокупно имање са земљом, стоком и воћем бити сваком нашем сељанину отворено, да може прегледати и тим се прегледом научити, а што му не буде јасно, нека ме слободно сваки запита за објашњење; што ћу му ја радо учинити.

Након овога разговора и газда Милорадов ауторитет силно порасте у селу и почеше га отимати, како стари, тако и млађи, а нарочито почеше долазити к'њему сељаци, да му виде: стоку, уређење, радове, воћњаке и све што је имао.

Милорад, као што је обећао, свакога је примао, упућивао и објашњавао, како траба радити, шта од чега може да буде и зашто се тако ради.

Као мађијским штапом да неко мрдну, све се преокрену и прену у селу, јер сад више нема ни оних сељака, који дремају у кафани, испијају полиће или шљенкају карте, него се крену свако на свој посао, а да неби и Милораду многим својим доласцима досађивали, основаше Читаоницу, где су се недељом и празницима скупљали, а и Милорад је стално ту долазио и са домаћинима се договарао о бсљитку села, како у моралном, тако и у материјалном погледу.

Не прође ни неколико година, а село толико коракну напред, да околна село почеше да се буне и да распитују откуд да њихово суседно село постане: најбоље, најуређеније, најбогатије и у опште за пример осталим селима, јер ако хоћеш кобиле за приплод, ту су најбоље, краве исто тако, бикови, пастуви, вепрови, јабуке, крушке, шљиве, трешње и све у опште из Милорадовог села одскаче и то не мало, него се неда ни мерити са оним из других села.

Милорадови сељаци сад нису више нерадни, завидљиви, лукави и пакосни, него се сви узајамно помажу и саветују, а и Милорада хвале, воле и поштују, па кад би неки сељак из другог села запитао Милорадове сељаке: како се тако обогатише и скоро сви постадоше добри домаћини, они би обично с поносом одговарали: „Ми имамо нашег Милорада — идите и питајте њега“.

Тако се Милорадова слава просу по целој околини, да је сваки говорио о њему са висским поштовањем и радо имао његово друштво.

Једном приликом састану се Милорадови сељаци у своју читаоницу и очекиваху Милорада, јер им је требало, да бирају општинског председника и сви се, без изузетка, сложе да бирају Милорада и кад Милорад дође, они му ту своју одлуку саопште и кажу му: „Кад си нам у селу најбољи, онда да нам бар будеш и председник општине“. Ну грдно се изненаде, кад им Милорад рече: „А то никако“!, те га почеше питати за разлог, зашто неће да буде председник, но он им одговори, да он има и сувише посла око свога имања и да не може да прима и друге послове, који исто тако захтевају озбиљан рад као и код своје куће; ево има вас и старијих и са већом задругом, па нека се једаи прими, а ми ћемо га сви потпомагати, али сељаци навале на њега, да се прими, но он категорички то одби и после тога и остали сељаци увидевши озбиљност тога положаја, ако човек хоће савесно да врши своју дужност, те почеше сви да се устежу, ко ће да се прими, а не као пре, где су се ломили, свађали, па и тукли, ко ће бити председник општине, те једва натераше једног старину, који је имао велику задругу, да се прими тога места.

Другом приликом опет се скупили сељаци из Милорадовога села у читаоницу и позвали домаћине из околних села, те се направио цео скуп без Милорадовога знања, па пошаљу и по Милорада. Кад Милорад дође сви га поздраве и лепо дочекају, али се он прилично изненади, кад виђе оволики број сељака, па још и из

других села, те их запита: „Какво је добро, пријатељи, те сте се толики скупили, па сте се и ви из других села потрудили да дођете к' нама“? На шта му сељаци одвратише, да је хвала Богу све добро, а да ће бити и боље, ако Бог да! Него смо дошли да се нешто договоримо, па и тебе упитамо. Тада им Милорад рече, да ако знадне, драге ће воље одговорити. Али се истакне један од најугледнијих домаћина и поче, како ће скоро доћи дан, за изборе народних посланика, па се треба договорити, кога треба да кандидују? Милорад на то одговори: „Па добро је и то; истина је, да договор кућу гради“, али кад му поменуше, да су они сви ради, да он то буде, он им се смерно захвали и рече, да он то неможе да буде нити своју кућу да напушта, на шта се сви сељаци згледаше, и заћуташе, јер су сви мислили, да ће то Милорад једва дочекати, па многи његови сељаци рачунали, да се пре Милорад није хтео примити за председника општине због тога, што је желео посланички мандат, али сад, кад су видели, да се Милорад неће да прими ни посланичког мандата, онда се тек нађоше у чуду и помислише, да је Милорад заиста неки нарочити човек.

Опет сељаци навалише на Милорада, да се прими кандидације и говораху, да они бољег немају међу собом и да ће се сви заузети за њега, као једна душа, те он мора бити изабран. Под оваким притиском Милорад устане па им рекне: „Браћо и пријатељи, ја никад у животу нисам погазио моју дату реч, а ви сте

сви чули мало пре, да сам ја казао, да се тога звања не могу примити, него сам вам сад дужан и разлог за то дати“.

Дакле, ко хоће да буде прави народни посланик, тај треба много да зна, не само како је у нашој држави него и у другим државама, па не само то, него треба да напусти своју кућу и имовину и да се преда општем послу, а нарочито треба да буде идеално поштен и несебичан.

Ја за мене могу рећи, да не могу тврдити, да знам колико би требало, да би био народу и држави као посланик користан, а за ово треће могао би рећи, да се ни ја сам, а ни вас неби постидио, али напустити кућу и домаћинство, па се одати другом послу, то ја неби никад радио, док сам ове памети, јер што би ја тамо примао, код моје би куће губио, ако не и више, те би онда значило, да би то била и општа штета и моја лична, јер ја неби могао као што раде многи министри и посланици, да обећавам све док се не изберем, а кад се избере, онда гледај само своје личне користи и гди ће шта да зграбе, па било то државно или појединаца, е такви министри и народни посланици нису то, чије име носе, него су издајица и народни мародери, од којих се ја гнушам и стидим и побегао бих од њих, што народ каже: „у прлу земљу“, а камо ми да се умешам у њихово друштво. Ви добре сви знате, да ја често идем у варош, ради мојих послова, па и у Београд и да имам познаник и међу министрима, а камо ли међу посланицима, па сам видио све

шта много раде и како мисле. Ради увере о с-
воме што вам говорим, испричаћу вам нешто,
што ме је страшно зачудило и изненадило пре
извесног времена, кад сам био у Београду.

Сељаци сви зинули, па га нетремице гле-
дају и слушају, и ако их има више од стотине,
била је таква тишина, да се ни један дах ду-
ше није чуо, и да прелети најтише мушица
морао би се њен лет приметити, јер кад Ми-
лорад заста са говором, немаде жагора ни ко-
ментара, него наста гробна тишина, али Мило-
рад убрзо настави говор и прекиде ту тробну
тишину,

Дакле, као што вам реко, кад сам био пре
извесног времена у Београду, био сам у јед-
ном, како тамо кажу, отменом друштву, али
и више интимном, где је било и министара и
посланика и ту ће ме један посланик запитати:
„Је ли, Бога ти вријатељу, има ли код вас
тамо каквог „шапа“? Мене то изненади и по-
мислим на шап — болест код говеди, па му са
свим изненађено одговорих: „Далеко га било,
а код нас, хвала Богу нема га, и стока није
сва здрава“. Нашта он поче гласио да се смеје,
па довикну оним другима: „Да видите, да ви-
дите овог наивчину, ја га питам, има ли каквог
„шапа“ код њега, а он ми прича о говедима,
како су му здрава у селу“. Мени ово ни мало
не би по вољи и пошто се они онако сви без-
очно почеше да смеју, мени се још више уз-
бурка по души и у један дах хћах да устанем
и одмах да идем из тог друштва, али после
помислих да то нема смисла, него се реших,

да останем у друштву до краја и да га подпуно упознам, а у једно, колико могу и намагарчим, као и оно мени што се бесправно учинило; с тога са свим озбиљно кажем, „Молим вас, ја сам до сад знао да та опака болест наилази само на говеда, а нисам знао да хоће да пређе и на министре и посланике“. Истина на ове моје речи сви они направише доста кисело лице, али и сами приметише, да је та моја изјава дошла њиховом непажњом према мени; те оћуташе и прогуташе. После овог незгодног догађаја, друштво се прилично уозбиљи и поста неповерљиво. али доцније кад се испи по нека више, онда се поврати веселост и наста интимно ћеретање, па се отвори и серија „шапа“, али не говеђег, него министарског и посланичког и онда се поче да прича, како је тај и тај министар шапирао толико и толико милиона на рачун државе и народа, тај толико, толико, па посланик тај и тај толико стотина хиљада а тај толико и толико, на неки ушли и у милионе, као и по неки министри, а ја само ћутим и слушавам, па ћу помислити: Еј висока правдо, где ли си, да чујеш и видиш, како се министри и народни посланици „шапирају“, ти би им заиста одсекла шапе. Сад да одем и ја, нешто, у посланике, па да се ошапам, е то ми баш није потреба, а у шапљивом друштву, тешко је здрав остати.

Доста о неким министрима, посланицима и њиховом „шапу“ него да говоримо о нама и да вам кажем, шта мисле и паметни људи о нама сељацима. Тако на пр. кад сам ја слу-

жио у ратарској школи, онда ми је причао у-
 правник ратарске школе, како је био у Немач-
 кој, Чешкој, Холандији, Швајцарској и тд. па
 је гледао, како тамошњи сељаци живе, који
 имају имања онолико, колнко наши обични до-
 маћини, да они тако лепо живе и да кад им
 дође празник упрегну коње у фијакер, па се
 возају и ко не зна ко су, мислио би да су ко-
 њи и кола из двора, а међу тим њихова је
 земља много лакша од наше; те настаје питање:
 од куда они то могу? Нарочито кад се загледа
 у њину кућу и около куће, виђе ће се у кући
 све чисто, леп намештај, перјани душеци и по-
 кривачи, лепа кревети, астали и столице, а о-
 коло куће и стазе у дворишту лепо калдрми-
 сане и немаш потребе да укаљаш ноге, па и
 штале и остале стаје све су у реду, лепо па-
 тосане и около калдрмисане, да ти је милина
 погледати, а ђубре се брише и скупља у иско-
 пано ђубриште, које је обично бетонирано, те
 тако се ни сламка ђубрета не растура. Ми бар
 имамо гусака и пловки, а и остале живине, па
 место да лежимо у перју, ми лежимо на асу-
 рама, а перје бацамо, а имамо и камена, па
 место да калдрмишемо и путеве по селу, ми
 то не чинимо ни око куће, него глибамо блато.
 Но то је прост одговор, а то је, ако њихови
 сељаци нису вреднији они су вештији и иску-
 снији у својим пословима, те са мање труда
 више искористе и добију; тако, они имају план
 шта треба да раде и кад, преко целе године,
 где шта да сеју, како да сеју, кад, како се гаји
 која стока и које су расе најбоље и најкорис-

није и тд., али наши сељаци то све не знају нити каквог плана имају, него онако раде како су им стари радили и кад им добро роди година, онако по срећи и природи, они бесне, а кад омане, они руку под појас па хучу и задужују се и то разуме се код зеленаша па скуп интерес, па после, и ако им роди година, род оде за дуг и интерес, а њима остане опет шупаљ нос до очију.

Зашто неби и ми се потрудили, па сазнали све о нашим пословима и како се оре, сеје, где се шта сеје и кад, које су расе стоке најбоље, како се негују и најбоље хране, да би давале највеће користи, како се умножава и негује воће и т. д. и т. д., па да и ми имамо и кола и коње и волове и краве и кобиле и жита и воћа, па да будемо мали краљеви, јер заиста сваки је паметан и вредан сељак мали краљ па своме поседу, јер у кући заповеда својим чељадима, а ван куће управља својим поседом и паметним радом може имати и кола и коње као у двору, и ја то желим свима вама као и себи, а на част вам посланички мандат.

Сељаци кад саслушаше Милорада, дубоко замишљени проговорише: „Тако је. Имаш потпуно право и ти си међу нама заиста мали краљ, јер си подигао својим радом и трудом себе, твоје село, а од неоцењене користи и околини“.

После овога збора сељаци толико завољеше Малорада, да га од тада више и не зваше по имену, него Мали Краљ и сваки је сматрао за част и срећу, да има његово познанство и пријатељство.

ГЛАВНО
СТОВАРИШТЕ

Буковачке киселе воде

И

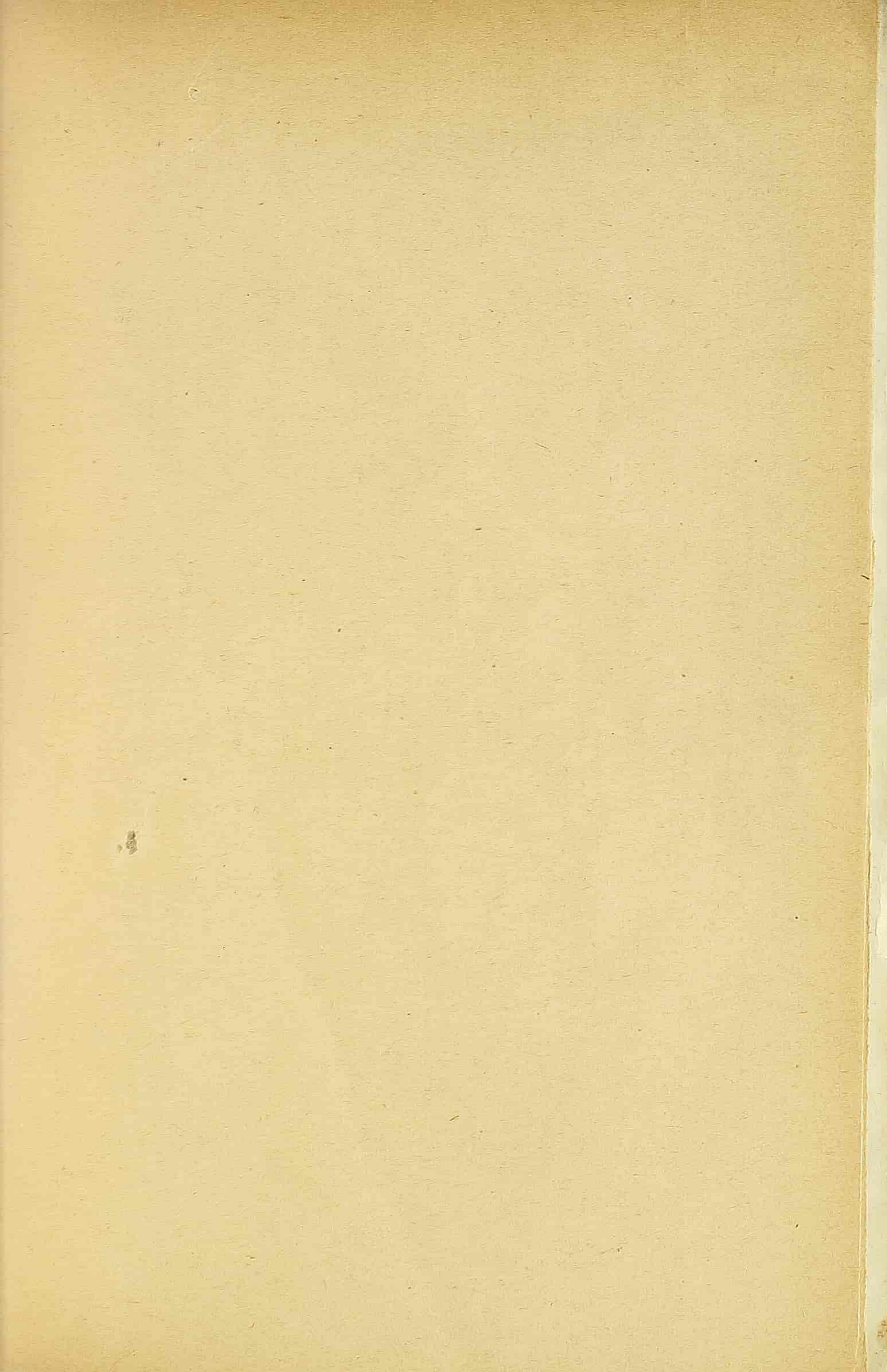
Младеновачког селтреса!

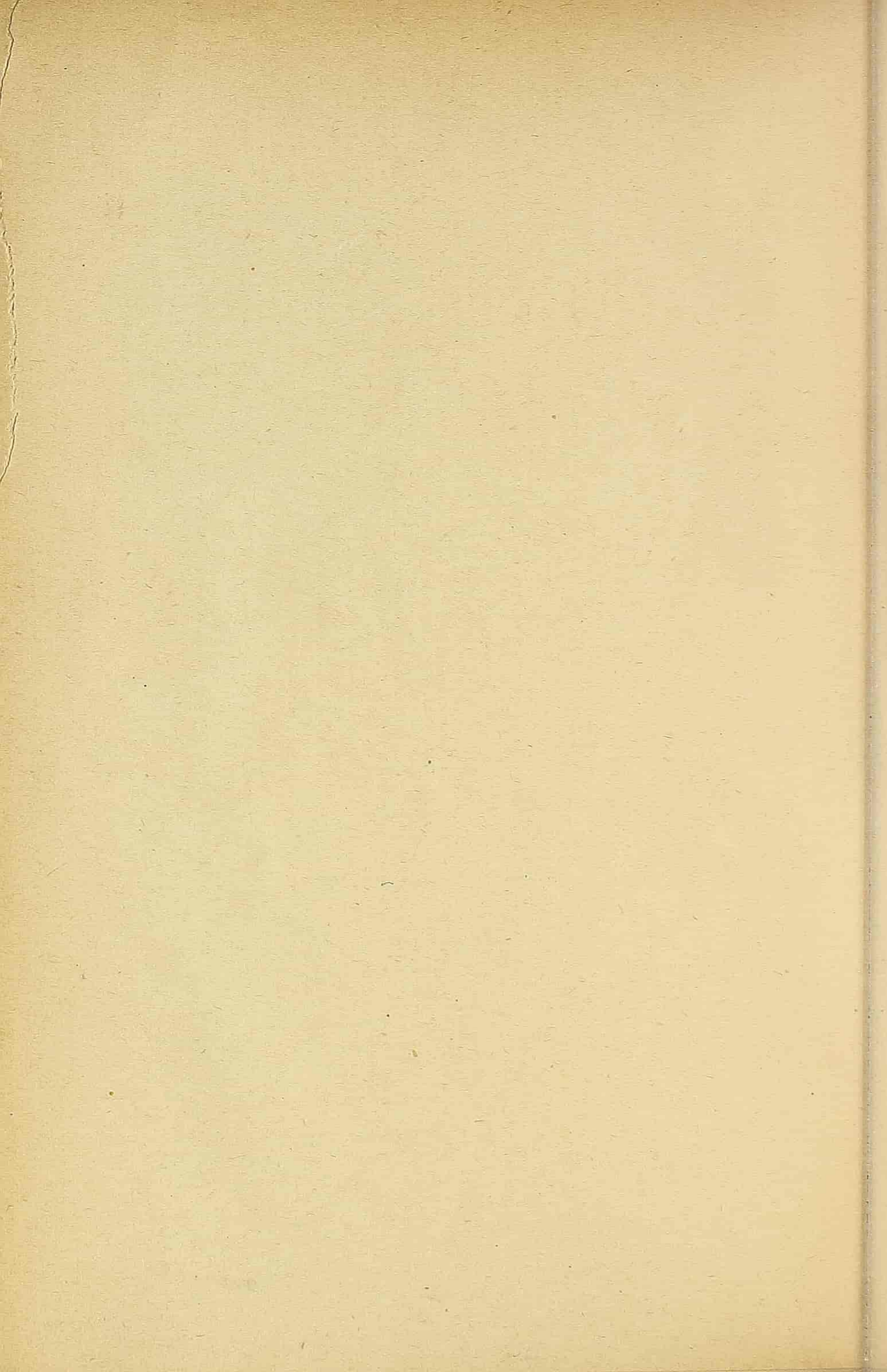
БЕНЗИНА, НАФТЕ,
ПЕТРОЛЕУМА, СВИХ
ВРСТА МИНЕРАЛНОГ
УЉА И МАЗИВА

продаје у свима количинама

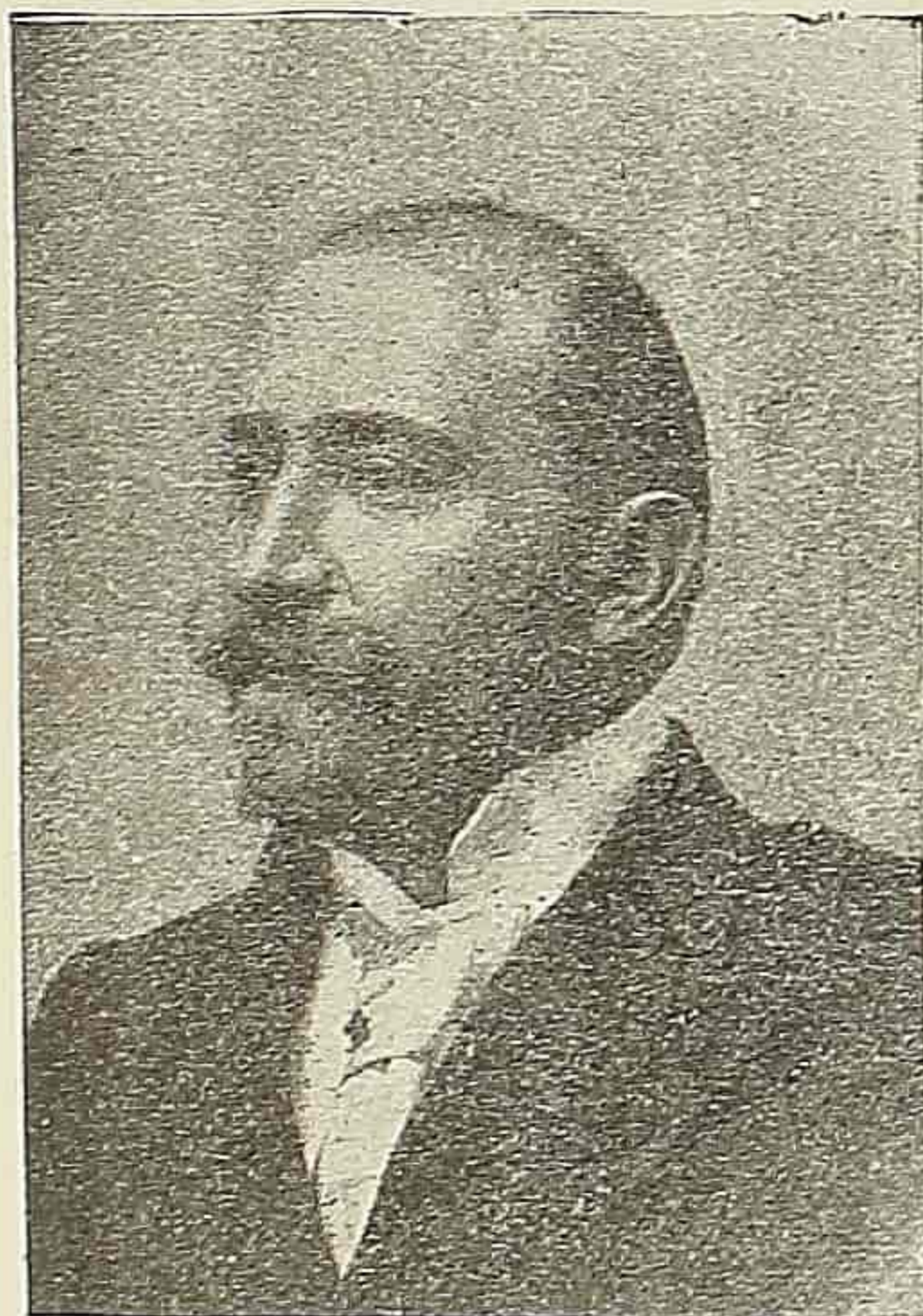
ГЛ. АНДРЕЈЕВИЋ

Телефон 14-18 — БЕОГРАД — Варош капија

ПИСАЦ

КАО ПРЕДСЕДНИК НАРОДНЕ ОДБРАНЕ ШУМАТОВАЧКЕ, ЛЕГИЈЕ и ПОДПРЕДСЕДНИК КУЛТУРНЕ ЛИГЕ У АЛЕКСИНЦУ.

ЊЕГОВА ДО САДА ИЗДАТА ДЕЛА:

1. О Домаћем Школском и Заводском Васпитању.
2. Пет Горостаса (Резултат културе удружене с природом).
3. *Qui vadis Kaiser.*
4. Препорођај Србије.
5. Српска Африкијада (прелаз Срба преко Албаније и живот у Африци са 150 слика).

